

HOOFDSTUK 5. JONGERENGEWELD IN VLAANDEREN GEANALYSEERD

Waar in de vorige hoofdstukken een breed en beschrijvend overzicht werd gegeven van relevante studies met betrekking tot geweld door en op jongeren in eigen land en in een, zij het beperkt, internationaal perspectief, wordt in dit deel dieper ingegaan op de omvang en evolutie van enkele geweldgerelateerde feiten waar jongeren hetzij als dader, hetzij als slachtoffer bij betrokken zijn.

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de mate waarin de verschillende vormen van geweld voorkomen bij jongeren. Daarnaast wordt nagegaan welke evoluties en tendensen op dit vlak vastgesteld kunnen worden, en hoe jongeren verschillen in hun ervaring met geweld. Bovendien wordt ook ingegaan op de beleving van (on)veiligheid door jongeren. Daartoe worden secundaire analyses uitgevoerd op de databestanden van de JOP-monitor en de Veiligheidsmonitor. De eerste paragraaf beschrijft de in dit hoofdstuk gebruikte databestanden en de daarbij voor dit onderzoek relevante aspecten kort beschreven. De tweede paragraaf bevat een beschrijvende analyse van zowel het daderschap en het slachtofferschap bij jongeren van enkele geweldgerelateerde feiten, als van het onveiligheidsgevoel bij jongeren. In een derde paragraaf gaan we in de JOP-monitor op zoek naar enkele (theoretisch relevante) verklaringen voor het dader- en slachtofferschap van dit geweld.

5.1 Beschrijving van de gebruikte data

5.1.1 *JOP-monitor 1 & 2*

De JOP-monitor werd ontwikkeld en afgenomen door het Jeugdonderzoeksplatform (JOP), en is in essentie een surveyonderzoek waarbij een steekproef van Vlaamse jongeren via een postenquête wordt bevraagd.¹ Tot op heden vonden reeds twee afnames van de monitor plaats: de JOP-monitor 1 werd in 2005-2006 afgenomen bij in totaal

2503 respondenten tussen 14 en 25 jaar, en de JOP-monitor 2 werd in het najaar van 2008 afgenomen bij 3710 respondenten, dit keer tussen 12 en 30 jaar.²

Het doel van deze bevraging is tweeledig. Vooreerst impliceert de wijze van de selectie van de respondenten (via een toevalstrekking uit het Rijksregister) dat de resultaten van de JOP-monitor in principe veralgemeend kunnen worden naar de gehele Vlaamse jeugd. De bedoeling is om zo een goed en onderbouwd beeld te krijgen van de brede leefwereld van de Vlaamse jongeren. Vervolgens stelt de JOP-monitor zich ook als doel de identificatie van trends mogelijk te maken. Alhoewel de JOP-monitor in essentie een herhaald cross-sectioneel design kent, en dus geen daadwerkelijk longitudinale panelstudie is, is het niettemin mogelijk om bepaalde verschuivingen of trends in het leven (en de leefwereld) van jongeren te detecteren.

Vanuit deze doelstellingen bevraagt de JOP-monitor een breed spectrum aan thema's die raken aan de leefwereld van jongeren in Vlaanderen. Meer in het bijzonder wordt gevraagd naar de leefomstandigheden (de gezinssituatie, het aantal gezinsleden, de afkomst, ...) van de jongeren, houdingen en attitudes van jongeren (de relatie met ouders, hun zelfbeeld en toekomstperspectief, de evaluatie van de schoolomgeving, ...), en hun gedrag. Onder 'gedrag' vallen vragen naar de vrijetijdsbesteding, het eventuele lidmaatschap van verenigingen, en ook delinquent gedrag. Een dergelijke brede invalshoek heeft als logische beperking dat het aantal items met betrekking tot delinquent gedrag relatief beperkt blijft. Een beknopte lijst van criminaliteit- en geweldgerelateerde feiten wordt voorgelegd aan de respondenten. Anderzijds biedt de brede invalshoek die binnen de JOP-monitor gehanteerd wordt ook onmiskenbaar een groot voordeel: daar waar traditionele instrumenten, zoals zelfrapportagestudies en slachtofferenquêtes, vaak slechts een aantal relevante achtergrondkenmerken kunnen opnemen, laat een dergelijke brede invalshoek toe om de mogelijke invloed van een reeks theoretisch relevante concepten en indicatoren voor delinquent gedrag, het slachtofferschap of de beleving van onveiligheid na te gaan.³

5.1.2 *Veiligheidsmonitor*

De Veiligheidsmonitor is een grootschalig, federaal bevolkingsonderzoek, uitgevoerd door de dienst Beleidsgegevens van de CGO van de Federale Politie, in opdracht van de minister van Binnenlandse Zaken. De Veiligheidsmonitor, gestoeld op de Nederlandse Politiemonitor, peilt aan de hand van een telefonische bevraging naar de ervaringen van de Belgen met betrekking tot criminaliteit, onveiligheid en het functioneren van de politie.⁴ De vragenlijst is opgedeeld in modules waarbij de perceptie en de ervaringen van de respondenten met betrekking tot buurtproblemen,

onveiligheidsgevoelens, slachtofferschap en aangiftgedrag, en het politiefunctioneren, aan bod komen. Naast de mogelijkheid om ruimtelijk te vergelijken (tussen gewesten, provincies, gemeentetype, ...), richt de Veiligheidsmonitor – alhoewel ook dit een cross-sectionele survey en geen longitudinaal panelonderzoek is – zich ook op vergelijkingen in de tijd. In 2008-2009 werd de Veiligheidsmonitor voor de zevende maal georganiseerd, na eerdere afnamen in 1997, 1998, 2000, 2002, 2004 en 2006.⁵ Tijdens de herhaalde metingen van de Veiligheidsmonitor werd gewaakt over een belangrijke basisvoorwaarde, zijnde de vergelijkbaarheid en continuïteit van het instrument en de methodologie. Niettemin doen zich bij dergelijke grootschalige surveys tal van problemen voor die een bedreiging kunnen vormen voor de kwaliteit, validiteit en betrouwbaarheid van de resultaten.⁶

Aangezien de Veiligheidsmonitor een algemeen, federaal bevolkingsonderzoek betreft, wordt met het oog op de secundaire analyses in dit boek een dubbele selectie doorgevoerd. Vooreerst wordt enkel gewerkt met de Vlaamse respondenten, dit wil zeggen respondenten die op het moment van de bevraging in het Vlaams Gewest woonachtig zijn. Vervolgens wordt ook op leeftijd geselecteerd, en beperken de analyses zich hier tot de leeftijdsgroep tussen 15 en 30 jaar. Hierbij wordt gebruikgemaakt van de federale monitoren van 1998 tot 2008.⁷

5.2 Hoeveel jongeren zijn dader of slachtoffer van geweld?

Zoals reeds in de beschrijving van de databanken werd gesteld, zijn minstens drie opeenvolgende metingen nodig vooraleer op een betrouwbare manier tendensen en evoluties vastgesteld kunnen worden. De Veiligheidsmonitor, waarbij zes opeenvolgende afnamen worden gebruikt over een periode van tien jaar, stelt ons in staat om mogelijke evoluties of trends met betrekking tot het slachtofferschap en het onveiligheidsgevoel bij jongeren te exploreren. Op basis van de JOP-monitor, die relatief recent voor de tweede maal werd afgenomen, zal het daarentegen niet mogelijk zijn om trends te identificeren. Een vergelijking tussen de bevindingen in de JOP-monitor 1 en 2 is wel mogelijk, maar moet met de nodige voorzichtigheid geïnterpreteerd worden.

5.2.1 *Daderschap*

✓ Prevalentie

Vooreerst bespreken we de prevalentie van geweldgerelateerde feiten bij Vlaamse jongeren. Hiervoor kunnen enkel de resultaten van de JOP-monitor gebruikt worden; in

de Veiligheidsmonitor wordt daderschap immers niet bevraagd. In de JOP-monitor wordt het stellen van twee vormen van geweldgerelateerde feiten bevraagd. Naast een vraag naar 'fysiek geweld' ('heb je het voorbije jaar wel eens iemand zodanig in elkaar geslagen dat deze persoon er verwondingen aan overhield?'), werd ook 'wapendracht' bevraagd ('wel eens een wapen bij zich gedragen hebben (en niet een zakmes)').⁸ Dat laatste is weliswaar geen gewelddelict op zich, maar houdt er desondanks verband mee. Vandaar dat we ervoor opteren om dit item ook mee in onze analyses op te nemen.⁹

Tabel 5.1. Frequentie daderschap bij Vlaamse jongeren (%).

		Nooit	Eén keer	Twee keer	Drie keer	Meer dan drie keer
Fysiek geweld	JOP-monitor 1	94,4	3,1	1,2	0,3	0,8
	JOP-monitor 2	96,1	2,4	1,0	0,2	0,3
Wapendracht	JOP-monitor 1	96,6	0,7	0,4	0,2	2,1
	JOP-monitor 2	97,6	0,9	0,4	0,1	1,0

Bron: JOP-monitor 1 & JOP-monitor 2.

Tabel 5.1 geeft de antwoordverdelingen weer op de items in verband met het daderschap van fysiek geweld en wapendracht.

In de eerste JOP-monitor gaf 5,6% van de respondenten aan dat ze het voorbije jaar minstens één keer 'iemand zodanig in elkaar hadden geslagen dat deze persoon er verwondingen aan overhield'. Meer dan de helft hiervan deed dit slechts één keer het voorbije jaar. Van de bevraagde jongeren gaf 1,1% toe het voorbije jaar drie keer of meer iemand in elkaar geslagen te hebben. Het dragen van wapens komt voor bij 3,4% van de bevraagde 14- tot 25-jarigen. De meesten onder hen gaven aan dat ze dit meer dan drie keer deden (2,1% van de totale steekproef).¹⁰ De resultaten van JOP-monitor 2 zijn gelijklopend. Ongeveer 4% van de respondenten geeft aan het voorbije jaar fysiek geweld gebruikt te hebben. Bij de meeste respondenten blijkt dit beperkt te blijven tot één keer het voorbije jaar (2,4% van de steekproef). Wat wapendracht betreft daarentegen, geeft een meerderheid van de jongeren die wel eens een wapen bij zich dragen, aan dit het afgelopen jaar meer dan drie keer te hebben gedaan.

Aangezien de leeftijdsgroep voor beide afnames niet identiek dezelfde is, mag men deze percentages niet zonder meer met elkaar vergelijken. Hiervoor is het nood-

zakelijk om voor beide afnames eenzelfde leeftijdsgroep af te bakenen, wat in dit geval betekent dat voor beide studies de groep van 14- tot 25-jarigen geselecteerd wordt.

Uit tabel 5.2 blijkt dat er tussen JOP-monitor 1 en JOP-monitor 2 geen significante verschillen zijn in de prevalentie van de bevraagde feiten bij de 14- tot 25-jarigen. Gezien de relatief beperkte tijdspanne (drie jaar) tussen beide afnames hoeft dit ook niet meteen te verbazen. Bovendien zou een eventueel verschil evenzeer het gevolg kunnen zijn van toeval, in plaats van een indicatie van een daadwerkelijke verschuiving of trend. Er is immers nood aan (minstens) een derde meting vooraleer we op een wetenschappelijk verantwoorde wijze kunnen overgaan tot het identificeren van bepaalde trends.¹¹

Tabel 5.2. Verschillen in percentage plegers bij 14- tot 25-jarigen tussen 2005 en 2008.

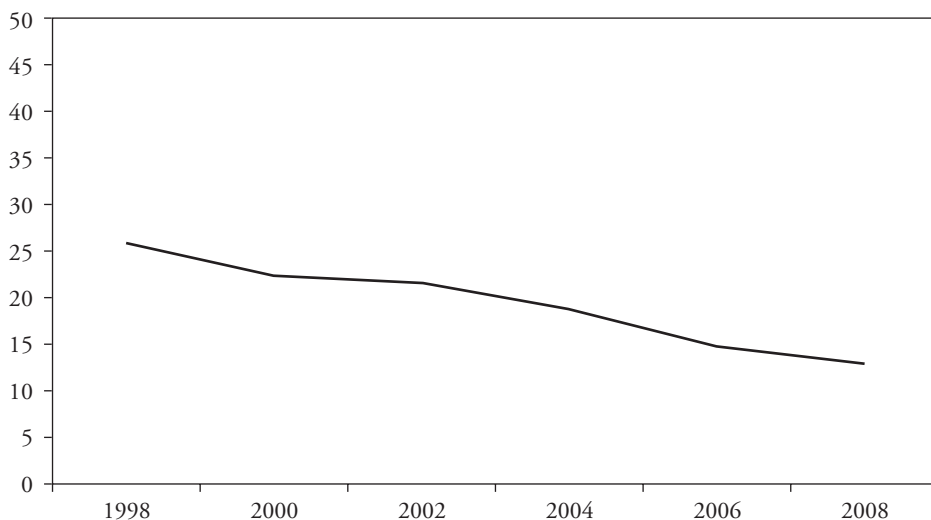
	JOP-monitor 1 2005 (N = 2097)	JOP-monitor 2 2008 (N = 2378)	Exp (B) JOP-monitor 1 (ref. cat. JOP-monitor 2)
Geweld	5,5	5,3	1,038 (n.s.)
Wapendracht	3,2	3,2	0,979 (n.s.)

n.s. = niet significant

Bron: JOP-monitor 1 & JOP-monitor 2.

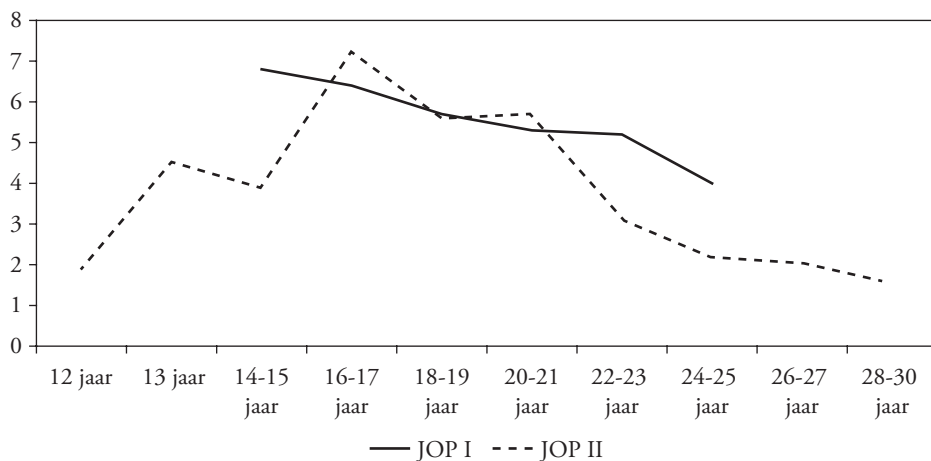
Alhoewel de Veiligheidsmonitor geen vragen over ouderschap bevat, valt er toch een beperkte parallel te trekken, met name met betrekking tot 'wapendracht'. In de Veiligheidsmonitor wordt aan de respondenten gevraagd of ze 'een verdedigingsmiddel hebben om zich in geval van nood te verdedigen', waarbij wordt vermeld dat dit 'niet noodzakelijk een vuurwapen hoeft te zijn'. Alhoewel de connotatie (accent op 'verdedigingsmiddel', niet op 'wapen') van de vraagstelling met andere woorden fundamenteel verschilt van de vraagstelling uit de JOP-monitor, is het niettemin interessant om in het licht van het bovenstaande ook de antwoordverdeling op deze vraag bij de 15-30-jarige jongeren uit de Veiligheidsmonitor te bekijken. In figuur 5.1 valt vooreerst op dat het aandeel jongeren dat in de Veiligheidsmonitor aangeeft over een verdedigingsmiddel te beschikken aanzienlijk hoger ligt dan het aandeel dat in de JOP-monitor zegt wel eens een wapen bij zich te dragen. Wat evenwel interessant(er) is, is dat het percentage jongeren dat over een verdedigingsmiddel zegt te beschikken doorheen de jaren (tussen 1998 en 2008) gestaag is gedaald.

Figuur 5.1. Evolutie doorheen de tijd (1998-2008) van het percentage 15- tot 30-jarigen dat aan- geeft over een verdedigingsmiddel te beschikken.

Bron: Veiligheidsmonitor 1998-2008.

Figuur 5.2. Prevalentie daderschap van fysiek geweld per leeftijd in JOP-monitor 1 en JOP-monitor 2.

✓ Leeftijd en daderschap

De prevalentie van 'fysiek geweld' en 'wapendracht' is vaak niet gelijk verdeeld onder de verschillende groepen in de bevolking. In figuren 5.2 en 5.3 wordt de prevalentie

van de twee geweldgerelateerde feiten uitgezet per leeftijd. Dat laat ons toe om te bepalen of er leeftijdsgroepen zijn die relatief gezien meer fysiek geweld plegen of wapens bij zich dragen dan andere leeftijdsgroepen.

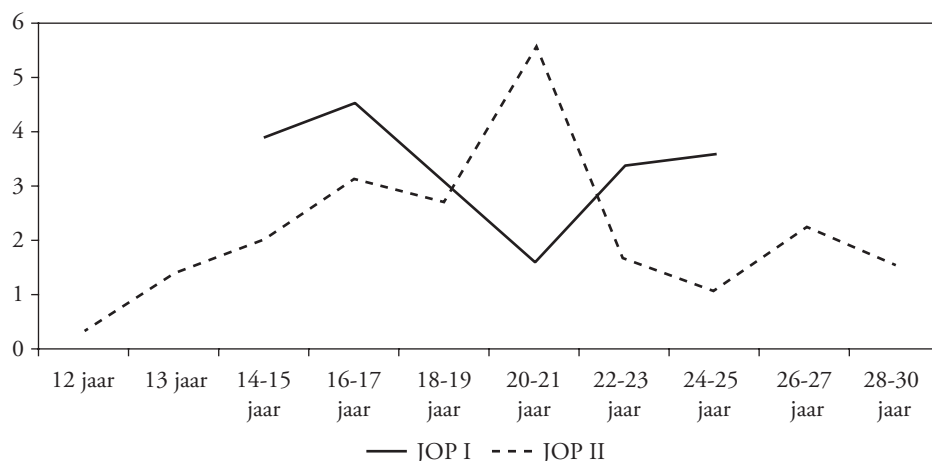
Het is duidelijk dat de prevalentie van daderschap voor beide feiten sterk verschilt tussen de verschillende leeftijdsgroepen. Voor zowel fysiek geweld als wapendracht is er in zekere zin een piekleeftijd vast te stellen. 'Fysiek geweld' lijkt met name in de leeftijdsgroep 16-17 jaar prominenter aanwezig te zijn dan in de andere leeftijdscategorieën (figuur 5.1). Voor wapendracht ligt de piek in JOP-monitor 2 bij de 20 en 21-jarigen, terwijl vreemd genoeg in JOP-monitor 1 deze leeftijdsgroep net het minst wapendracht rapporteert (figuur 5.2).

Tabel 5.3. Percentage daders bij Vlaamse jongeren per leeftijd.

		12 jaar	13 jaar	14-15 jaar	16-17 jaar	18-19 jaar	20-21 jaar	22-23 jaar	24-25 jaar	26-27 jaar	28-30 jaar
Fysiek geweld	JOP-monitor 1	/	/	6,8	6,4	5,7	5,3	5,2	4,0	/	/
	JOP-monitor 2	1,9	4,5	3,9	7,2	5,6	5,7	3,1	2,2	2,0	1,6
Wapendracht	JOP-monitor 1	/	/	3,9	4,5	3,1	1,7	3,4	3,6	/	/
	JOP-monitor 2	0,5	1,6	2,1	3,2	2,8	5,4	1,7	1,2	2,3	1,6

Bron: JOP-monitor 1 & JOP-monitor 2.

Figuur 5.3. Prevalentie wapendracht per leeftijd in JOP-monitor 1 en JOP-monitor 2.

✓ Geslacht en ouderschap

Naast verschillen tussen diverse leeftijdsgroepen, biedt in tweede instantie ook een opdeling per geslacht een zicht op eventuele verschillen in de prevalentie van geweld-gerelateerde feiten. Traditioneel wordt er binnen de criminologische theorievorming (en het hieraan gekoppelde empirisch onderzoek) uitgegaan van een 'gender gap': jongens plegen manifest meer delinquent gedrag dan meisjes. Deze bevinding wordt bovendien in verschillende tijdsperiodes en in verschillende culturen bevestigd.¹² Ook in het maatschappelijke debat rond dit thema is een dergelijke interpretatie op zijn minst impliciet aanwezig. Een specifieke opdeling tussen jongens en meisjes voor de twee bevroegde delicten is dan ook noodzakelijk.

Tabel 5.4. Frequentieverdeling ouderschap fysiek geweld en wapendracht bij jongens en meisjes.

		Nooit	Eén keer	Twee keer	Drie keer	Meer dan drie keer
Fysiek geweld	Jongens (N = 1610)	93,0	4,2	2,0	0,3	0,5
	Meisjes (N = 2039)	98,6	0,9	0,2	0,1	0,1
Wapendracht	Jongens (N = 1609)	95,7	1,7	0,7	0,1	1,7
	Meisjes (N = 2036)	99,2	0,3	0,1	0,0	0,3

Bron: JOP-monitor 2.

Op basis van tabel 5.4 lijkt die 'genderkloof' bevestigd te worden. Het aantal meisjes dat fysiek geweld pleegde of een wapen bij zich droeg, is zeer marginaal te noemen: 1,4% van de deelnemende meisjes zegt het voorbije jaar iemand in elkaar geslagen te hebben, en slechts 0,8% van hen zegt minstens één keer een wapen bij zich gedragen te hebben. Bij de jongens liggen deze cijfers wat hoger: 7% van de jongens zegt fysiek geweld te hebben gepleegd. Echter, ook bij de jongens blijft dit voor de meerderheid beperkt tot één keer het voorbije jaar. Ook wat wapendracht betreft geven jongens (relatief) meer aan dan meisjes dat ze het voorbije jaar een wapen bij zich gedragen hebben.

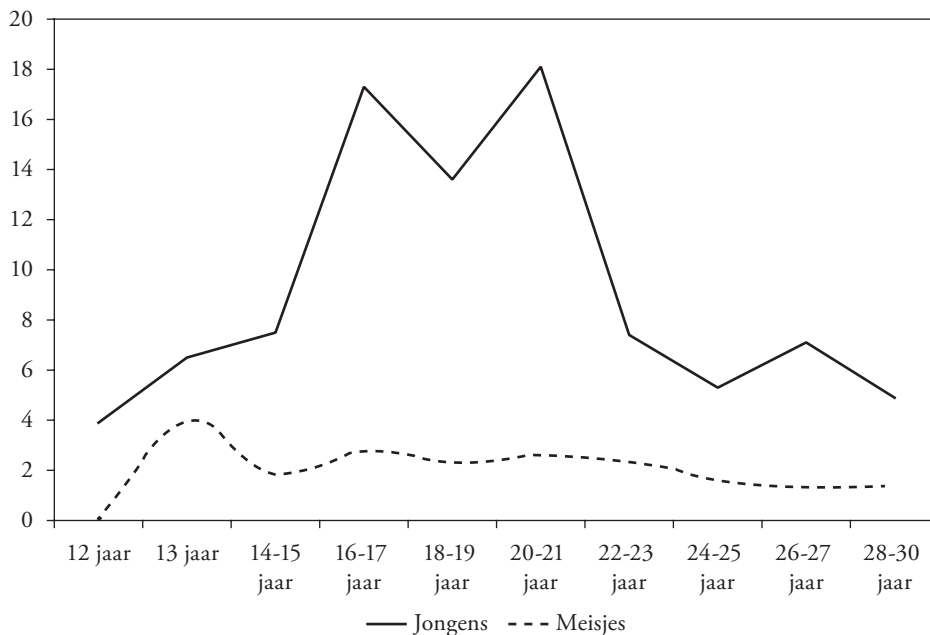
✓ Leeftijd, geslacht en ouderschap

Een volgende analyse die we willen uitvoeren heeft betrekking op de relatie tussen leeftijd en geslacht en de verdeling voor zowel 'fysiek geweld' als 'wapendracht'. We willen met andere woorden nagaan of het hierboven vastgestelde verschil in prevalentie tussen jongens en meisjes constant is voor de verschillende leeftijdsgroepen (tussen 12 en 30 jaar). Figuur 5.4 geeft het percentage respondenten weer dat minstens één

keer dader is geweest van fysiek geweld en/of wapendracht. Bovendien beperken we ons voor deze analyses tot de JOP-monitor 2.

Figuur 5.4. Percentage daders van fysiek geweld en/of wapendracht, per geslacht en leeftijd.

Bron: JOP-monitor 2

Deze figuur toont aan dat de evolutie in de prevalentie van beide geweldgerelateerde feiten verschillend verloopt voor jongens en meisjes. Bij meisjes lijkt er een (relatieve en minimale) piek te zijn op de leeftijd van 13 jaar; in de jaren daarna blijft het percentage vrij stabiel rond de 2%. Bij jongens tekent de stijging in de prevalentie zich veel sterker af, wat resulteert in een piek (ongeveer 18%) in de prevalentie van 'fysiek geweld' en/of 'wapendracht' tussen 16 en 21 jaar. Nadien is er wel sprake van een sterke afname van de prevalentie; op 30 jaar stelt nog ongeveer 6% één van deze feiten.

✓ Zelfgerapporteerde versus officiële criminaliteit

Een laatste analyse die we in dit deel opnemen, heeft te maken met de registratiegraad van de bevraagde delicten. In de JOP-monitor wordt immers niet enkel bevraagd of jongeren het betreffende feit al dan niet gepleegd hebben, maar ook of er al dan niet een proces-verbaal is voor opgesteld. Dit laat met andere woorden toe na te gaan welk aandeel van de gepleegde feiten al dan niet gekend is bij de politie en dus mogelijk opgenomen is in de officiële statistieken.¹³

Een eerste algemene conclusie die we op basis van deze cijfers kunnen formuleren, is dat het aantal feiten dat, volgens de jongeren, gekend is door de politie en geregistreerd wordt (en zo in de officiële statistieken zou moeten terechtkomen) slechts een klein deel van de totale hoeveelheid gepleegde feiten betreft. Tussen de 10 en 20% van de gerapporteerde feiten wordt opgenomen in de politiestatistieken.¹⁴ Vervolgens illustreert tabel 5.5 ook dat verschuivingen in politiestatistieken niet altijd gelijkgesteld kunnen worden met een verandering van de reële criminaliteitsgraad. Immers, wanneer enkel naar de ‘geregistreerde feiten’ zou worden gekeken, dan zou op basis van de vergelijking tussen 2005 (JOP-monitor 1) en 2008 (JOP-monitor 2) geconcludeerd kunnen worden dat de prevalentie van wapendracht afgenomen is en dat de prevalentie van fysiek geweld gestegen zou zijn. Wanneer we echter kijken naar de prevalentie van wat wordt gerapporteerd in de zelfrapportage, dan blijkt dat het aantal jongeren dat deze delicten pleegde niet verschilt tussen beide afnames (voor fysiek geweld respectievelijk 5,5% en 5,3%; voor wapendracht respectievelijk 3,2% en 3,2%).

Tabel 5.5. Aantal gepleegde feiten en de ontdeckingsgraad bij 14- tot 25-jarigen.

	JOP-monitor 1		JOP-monitor 2	
	% pleger	% geleid tot proces-verbaal	% pleger	% geleid tot proces-verbaal
Fysiek geweld	5,5	10,9	5,3	18,4
Wapendracht	3,2	18,8	3,2	11,4

Bron: JOP-monitor 1 & JOP-monitor 2.

5.2.2 Slachtofferschap

✓ Prevalentie

Slachtofferschap vormt de keerzijde van delinquentie, wat met name opgaat voor persoonsgerelateerde delicten waar inherent een slachtoffer bij betrokken is. Waar de eigendomsgerelateerde delicten in een aantal gevallen geen concreet slachtoffer hebben, of waarbij er geen rechtstreeks contact is tussen dader en slachtoffer, impliceert een persoons- of geweldgerelateerd delict juist wel een rechtstreekse en directe interactie tussen dader en slachtoffer. De gevolgen van dergelijke feiten kunnen dan ook zowel op korte (o.a. fysieke letsels) als op langere termijn (de psychologische verwerking ervan) vaak als meer ingrijpend worden gezien.

Wat het slachtofferschap in de JOP-monitor betreft, worden analoge analyses en beschrijvingen uitgevoerd als bij het daderschap. Naast een aantal meer algemene beschrijvingen van de mate waarin slachtofferschap van ‘fysiek geweld’ en ‘bedrei-

ging met een wapen' voorkomen bij Vlaamse jongeren, gaan we eveneens na in welke mate er verschillen gevonden kunnen worden per leeftijd en geslacht. In een eerste fase beschrijven we de algemene percentages van slachtofferschap van fysiek geweld en bedreiging met een wapen zoals deze in beide JOP-monitors gerapporteerd werden.

Ook in de Veiligheidsmonitor wordt het slachtofferschap van geweldgerelateerde delicten bevestigd. Meer zelfs, aangezien de Veiligheidsmonitor in hoofdzaak een slachtofferenquête is, kan op basis van deze data het slachtofferschap voor een bredere selectie aan delicten in beeld worden gebracht. De Veiligheidsmonitor maakt een onderscheid tussen slachtofferschap op persoons- en huishoudniveau. In de secundaire analyses die verder aan bod komen, ligt de nadruk op het slachtofferschap tijdens de afgelopen twaalf maanden van vier persoonsdelicten, met name 'diefstal met bedreiging/geweld', 'lichamelijk geweld' (niet bij een diefstal), 'bedreiging met lichamelijk geweld' (zonder dat de bedreiging werd uitgevoerd), en, sedert 2000, 'lastiggevalen omwille van seksuele redenen'. Ook twee algemene vragen met betrekking tot enerzijds het eigen slachtofferschap, en anderzijds dat van familie of vrienden, van strafbare feiten tijdens de afgelopen vijf jaar, werden in de analyses opgenomen.

Wanneer we in eerste instantie de JOP-monitor bekijken, dan blijkt dat het percentage slachtoffers van zowel 'fysiek geweld' als 'bedreiging met wapen' rond 5% schommelt (tabel 5.6). De meeste respondenten zijn bovendien slechts één keer het slachtoffer van het betreffende delict geworden. Om echter een betrouwbare vergelijking te maken tussen beide afnames is het, zoals we hierboven bij daderschap al beargumenteerden, noodzakelijk om een identieke leeftijdsgroep af te bakenen.

Tabel 5.6. Frequentie slachtofferschap bij Vlaamse jongeren (%).

		Nooit	Eén keer	Meermaals
Fysiek geweld	JOP-monitor 1 (N = 2424)	95,0	4,3	0,7
	JOP-monitor 2 (N = 3605)	94,5	4,3	1,2
Bedreiging met wapen	JOP-monitor 1 (N = 2439)	95,6	3,8	0,6
	JOP-monitor 2 (N = 3601)	95,0	3,7	1,2

Bron: JOP-monitor 1 & JOP-monitor 2.

Wanneer we in tabel 5.7 de vergelijking maken tussen beide afnames van de JOP-monitor, kunnen we concluderen dat er geen significante verschuivingen zijn tussen de eerste afname in 2005 en de tweede in 2008. Er is weliswaar een lichte stijging vast te stellen bij beide feiten, maar deze verschillen zijn te klein om significant te zijn.

Tabel 5.7. Percentage slachtoffers bij 14- tot 25-jarigen in JOP-monitor 1 en JOP-monitor 2.

	JOP-monitor 1 (2005-06)	JOP-monitor 2 (2008)	Vershil
Fysiek geweld	5,0	5,8	+ 0,8
Bedreiging met wapen	4,4	5,4	+ 1,0

Bron: JOP-monitor 1 & JOP-monitor 2.

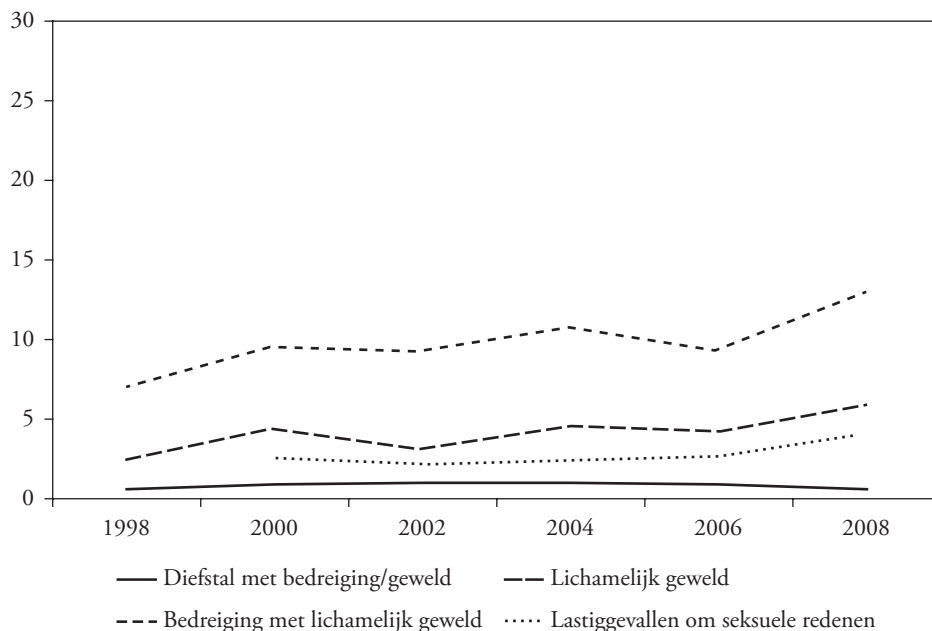
In tegenstelling tot de JOP-monitor biedt de Veiligheidsmonitor het voordeel dat we relatief verder in de tijd kunnen teruggaan, wat bij het vaststellen van tendensen of trends een absolute noodzaak is. In figuur 5.5 wordt de evolutie van het slachtofferschap voor de vier opgenomen persoonsdelicten weergegeven voor de periode 1998-2008. Ook hier schommelt het percentage slachtoffers onder jongeren voor de opgenomen delicten tussen de 0 en 10%, waarbij 'bedreiging met lichamelijk geweld' het vaakst voorkomt. Alhoewel bij de laatste afname in 2008 het slachtofferschap voor drie van de vier delicten een lichte stijging lijkt te vertonen, duidt de grafiek sedert 1998 in grote lijnen evenwel een vrij stabiele evolutie aan. Hetzelfde geldt overigens wanneer we de evolutie van het percentage jongeren (15-30-jarigen) bekijken dat aangeeft zelf slachtoffer van een strafbaar feit te zijn geweest in de afgelopen vijf jaar, of aangeeft dat dit iemand van de familie of vrienden overkwam (figuur 5.6).

✓ Leeftijd en slachtofferschap

Een consistente bevinding binnen victimologisch onderzoek is het feit dat leeftijd een belangrijke invloed heeft op slachtofferschap. Jongeren lijken immers veel vaker slachtoffer te worden dan ouderen. 'Jong zijn' is een centrale voorspeller van slachtofferschap.¹⁵ Een beperking van de traditionele studies is dat ze vaak een steekproef uit de volledige populatie bevatten, waarbij 'jongeren' als een homogene groep geanalyseerd worden. In deze analyse wordt opnieuw gekeken naar de differentiële verdeling van slachtofferschap per leeftijd in de groep jongeren.

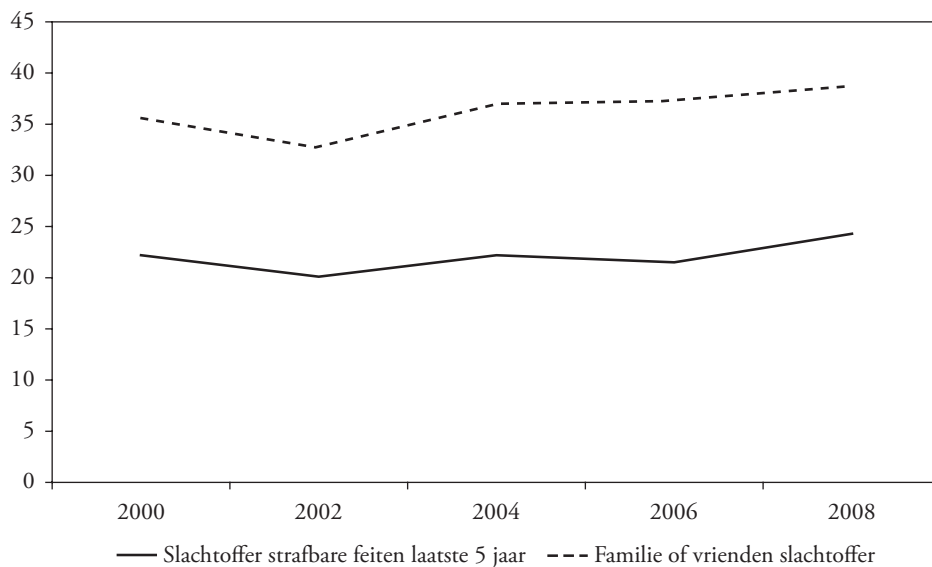
De analyses van de JOP-monitor beperken zich voor de duidelijkheid tot het 'al dan niet slachtofferschap' van 'fysiek geweld' en 'bedreiging met wapen', waarbij met andere woorden abstractie wordt gemaakt van het aantal keer dat respondenten slachtoffer zijn geworden. De antwoordcategorieën 'één keer', 'twee keer' en 'meer dan twee keer' worden bijgevolg samengenomen.

Figuur 5.5. Evolutie doorheen de tijd (1998-2008) van delicten op persoonsniveau, weergegeven in percentage 15- tot 30-jarigen dat in de afgelopen twaalf maanden het slachtoffer werd van een delict.

Bron: Veiligheidsmonitor 1998-2008.

Figuur 5.6. Evolutie doorheen de tijd (2000-2008) bij 15- tot 30-jarigen van het eigen slachtofferchap en het slachtofferschap van familie of vrienden van een strafbaar feit in de laatste vijf jaar.

Bron: Veiligheidsmonitor 2000-2008.

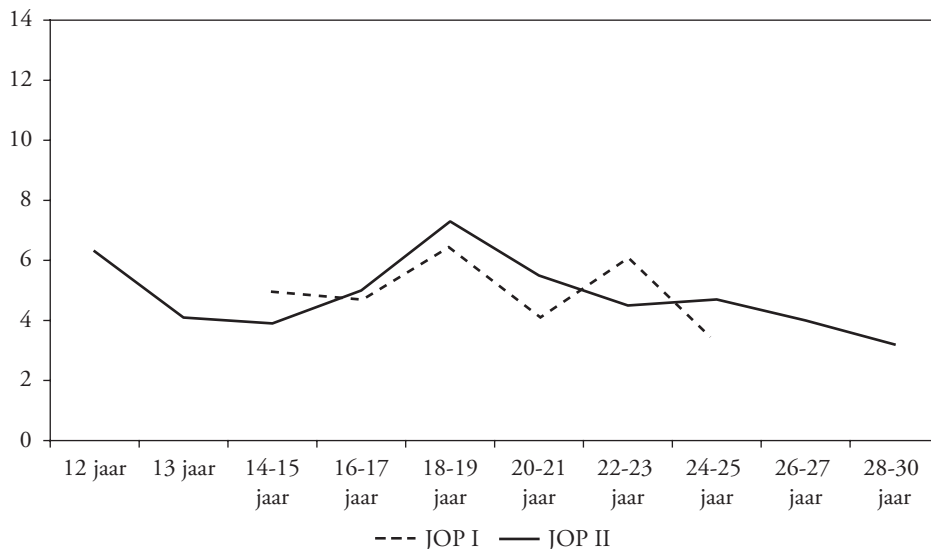
Tabel 5.8. Percentage slachtoffers bij Vlaamse jongeren, per leeftijd.

		12 jaar	13 jaar	14-15 jaar	16-17 jaar	18-19 jaar	20-21 jaar	22-23 jaar	24-25 jaar	26-27 jaar	28-30 jaar
Fysiek geweld	JOP-monitor 1	/	/	4,9	4,7	6,4	4,1	6,0	3,2	/	/
	JOP-monitor 2	6,3	4,1	3,9	5,0	7,3	5,5	4,5	4,7	4,0	3,2
Bedreiging met wapen	JOP-monitor 1	/	/	3,7	4,8	4,5	4,7	3,7	4,6	/	/
	JOP-monitor 2	2,4	2,9	1,4	4,7	7,3	4,0	3,4	5,0	3,4	4,0

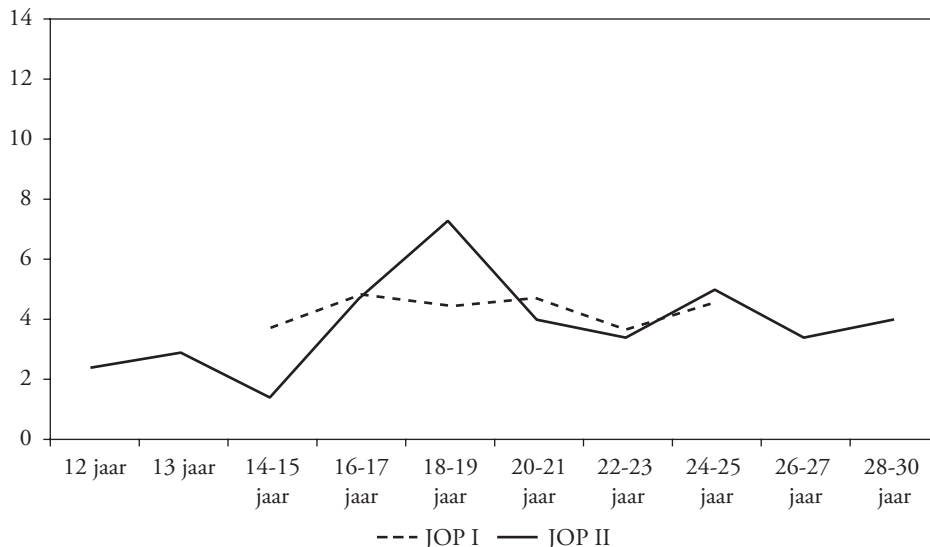
Bron: JOP-monitor 1 & JOP-monitor 2.

Als we naar de evolutie van de prevalentie van slachtofferschap over de verschillende leeftijdsgroepen heen (tabel 5.8), dan is een aan het ouderschap analoge evolutie vast te stellen. Ook hier 'piekt' het slachtofferschap over de leeftijdsverdeling heen, en komt met name de leeftijd van 18-19 jaar terug als relatief hoogtepunt. Opvallend is echter wel dat de frequentie van slachtofferschap van fysiek geweld op de leeftijd van 12 jaar ook reeds (relatief gesproken) vrij hoog ligt.

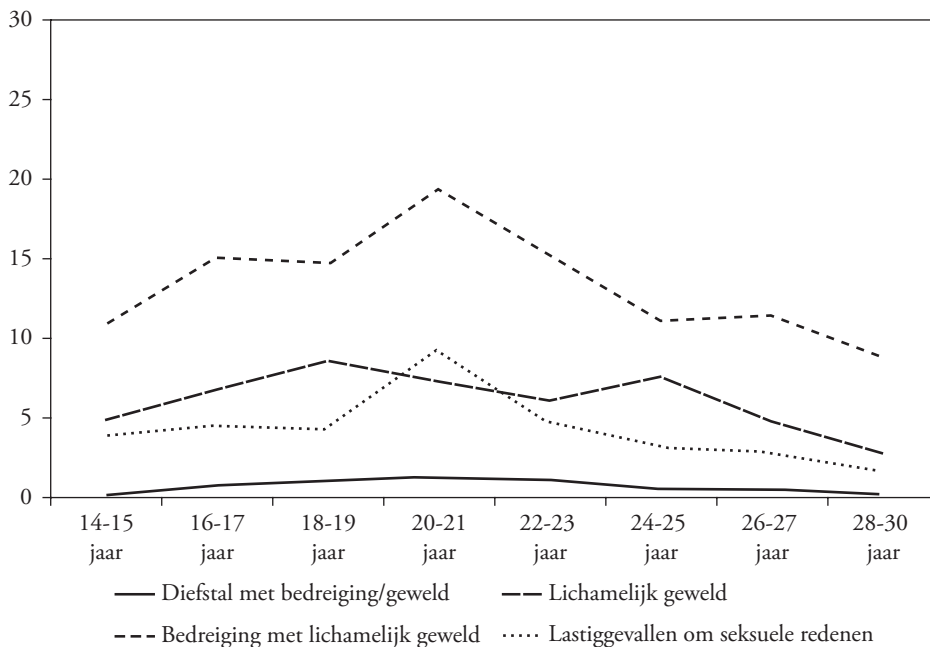
Figuur 5.7. Percentage slachtoffers van fysiek geweld per leeftijd in JOP-monitor 1 en JOP-monitor 2.

Figuur 5.8. Percentage slachtoffers van bedreiging met wapen per leeftijd in JOP-monitor 1 en JOP-monitor 2.

Figuur 5.9. Percentage slachtoffers van delicten op persoonsniveau, weergegeven in percentage personen dat in de afgelopen twaalf maanden het slachtoffer werd van een delict, per leeftijd.

Bron: Veiligheidsmonitor 2008.

In figuur 5.9 bekijken we opnieuw het slachtofferschap van de vier persoonsdelicten, zoals bevraagd in de Veiligheidsmonitor 2008, ditmaal uitgesplitst per leeftijd. Wat opvalt is dat ook hier, met uitzondering van 'diefstal met bedreiging/geweld', het percentage slachtoffers aanzienlijk verschilt tussen de verschillende leeftijdscategorieën. Met name het percentage slachtoffers van 'bedreiging met lichamelijk geweld' ligt, in vergelijking met de andere bevraagde vormen van slachtofferschap, zowel in de Veiligheidsmonitor als in de JOP-monitor opvallend hoog: voor alle leeftijdscategorieën bedraagt het percentage slachtoffers tussen de 10 en 20%, met een piek in de leeftijdscategorie 20-21 jaar (19,1%).

✓ Geslacht en slachtofferschap

Naast leeftijd, is ook geslacht een belangrijke 'voorspeller' voor de prevalentie van slachtofferschap. Vrijwel alle slachtofferenquêtes komen tot de conclusie dat mannen significant meer kans lopen om slachtoffer te worden dan vrouwen. Wanneer we in eerste instantie opnieuw naar de JOP-monitor kijken, blijkt uit tabel 5.9 dat deze bevinding ook in de JOP-monitor 2 wordt bevestigd. Voor elk van de bevraagde delicttypes blijkt dat mannen significant vaker slachtoffer worden dan vrouwen. Hierbij moet wel duidelijk vermeld worden dat dit slechts opgaat voor de beperkte reeks van bevraagde delicten. Op basis van deze bevindingen kan niet zonder meer gezegd worden dat vrouwen in het algemeen minder vaak het slachtoffer van delinquentie worden dan mannen. De opname van andere criminaliteitsvormen, zoals seksuele delicten, kunnen deze bevindingen mogelijk nuanceren.

Tabel 5.9. Geslachtsverschillen in slachtofferschap (% , X^2 en odds ratio).

	Man	Vrouw	X^2 ¹⁶	Odds ratio ¹⁷
Fysiek geweld	7,2	3,0	34,63***	2,5
Bedreiging met wapen	6,7	2,2	46,29***	3,2

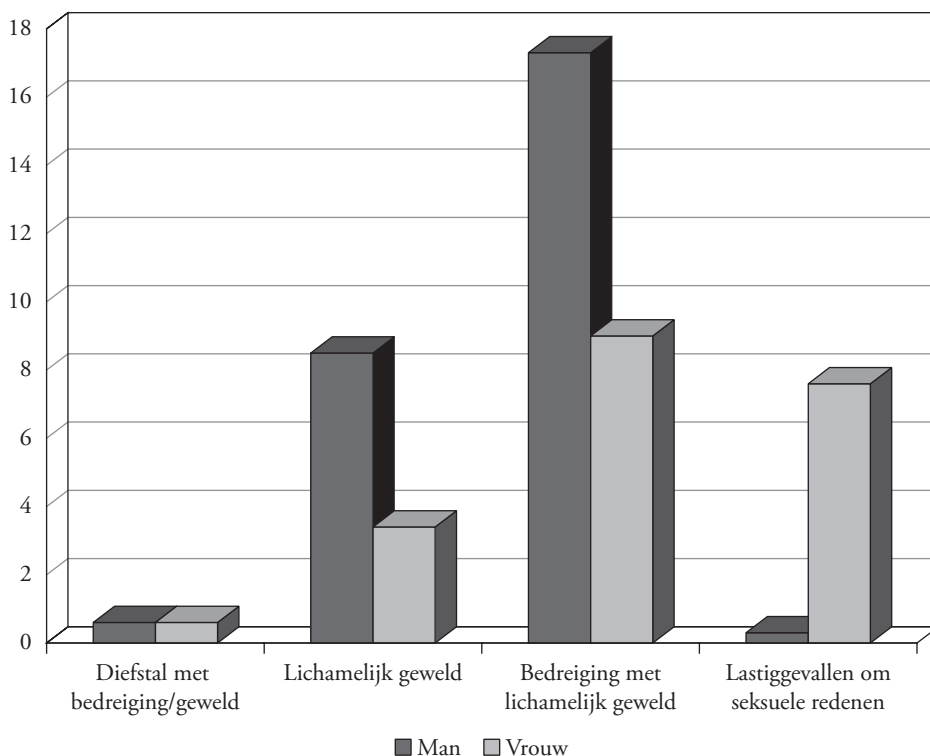
*** $p < 0,001$

Bron: JOP-monitor 2.

Uit tabel 5.9. blijkt dat voor beide in de JOP-monitor 2 bevraagde feiten jongens meer slachtoffer worden dan meisjes. Aan de hand van de odds ratio's kunnen we bovendien concluderen dat jongens 3,2 keer meer het slachtoffer worden van bedreiging met een wapen en 2,5 keer meer het slachtoffer worden van fysiek geweld dan meisjes.

Figuur 5.10. Slachtofferschap van delicten op persoonsniveau, weergegeven in percentage personen dat in de afgelopen twaalf maanden het slachtoffer werd van een delict, per geslacht.

Bron: Veiligheidsmonitor 2008.

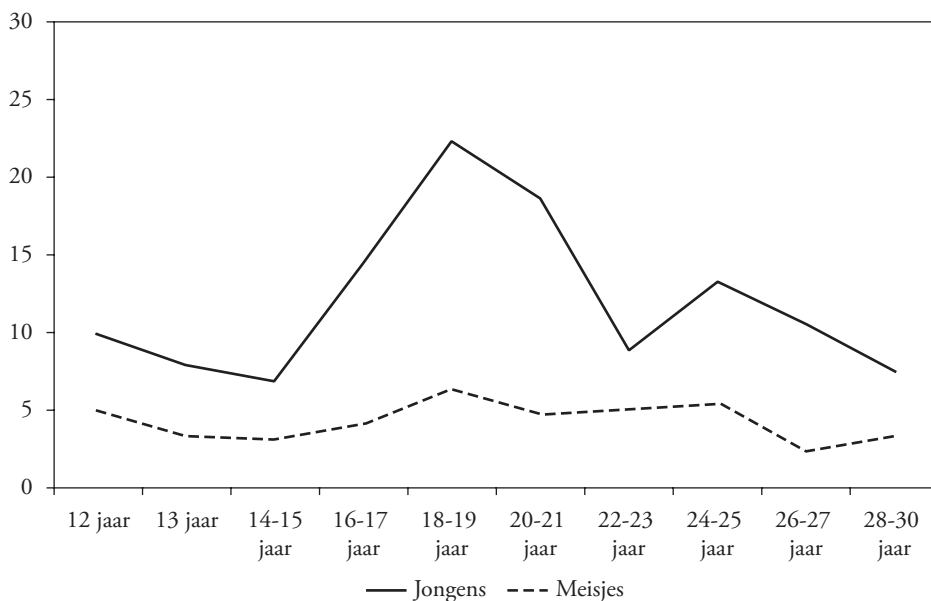
Op basis van de gegevens van de Veiligheidsmonitor 2008 en de verhouding tussen geslacht en slachtofferschap, kunnen we de bovenstaande bevindingen verder verduidelijken. Vooreerst blijkt uit figuur 5.10 dat de bevroegde vormen van slachtofferschap aanzienlijke verschillen vertonen per geslacht. Daar waar jongens en meisjes niet verschillen met betrekking tot het slachtofferschap voor 'diefstal met bedreiging/geweld', valt op dat jongens aanzienlijk (en significant) meer het slachtoffer worden van 'lichamelijk geweld' (8,5% tegenover 3,4% bij de meisjes) en 'bedreiging met lichamelijk geweld' (17,3% tegenover 9% bij de meisjes). Daar staat tegenover – en dit is op basis van de literatuur niet meteen verbazend – dat meisjes opvallend vaker het slachtoffer worden van feiten omschreven als 'lastiggefallen om seksuele redenen' (7,6% tegenover 0,3% bij de jongens).

✓ Leeftijd, geslacht en slachtofferschap

In een volgende stap worden leeftijd en geslacht in de analyses samengebracht, en wordt bekeken of het verschil tussen jongens en meisjes constant blijft, dan wel of er eerder sprake is van een differentiële evolutie van het slachtofferschap doorheen de levensloop voor jongens en meisjes. De vraag is met andere woorden ook hier of de prevalentie van slachtofferschap een analoge evolutie kent bij jongens en meisjes, of dat er daarentegen eerder sprake is van een evolutie die afwijkt door de verschillende leeftijdsgroepen heen.

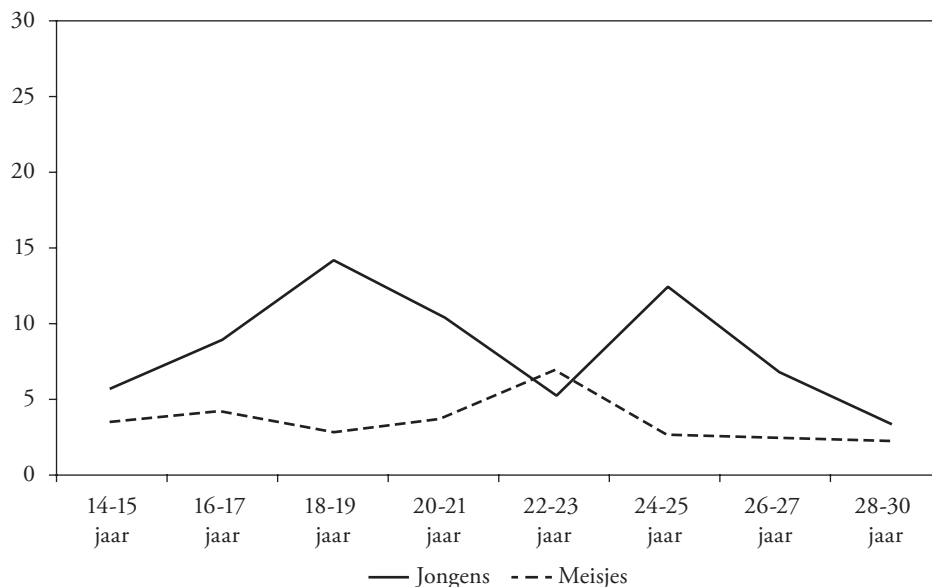
In de analyses op basis van de JOP-monitor 2 valt op dat, enigszins gelijkaardig aan de toestand met betrekking tot ouderschap, er bij de meisjes sprake is van een relatief lage en constante prevalentie van het slachtofferschap, enkele kleine fluctuaties niet te na gesproken (figuur 5.11). In de meeste leeftijdsgroepen geeft ongeveer 5% aan het slachtoffer van een persoonsdelict te zijn geweest. Bij de jongens daarentegen is veel meer sprake van een piekbeweging, waarbij de prevalentie van slachtofferschap op de leeftijd van 18-19 jaar op iets meer dan 20% piekt. In deze leeftijdsgroep is met andere woorden één op vijf jongens het slachtoffer geweest van (minstens) één persoonsdelict.

Figuur 5.11. Percentage slachtoffers persoonsdelict, per geslacht en leeftijd.

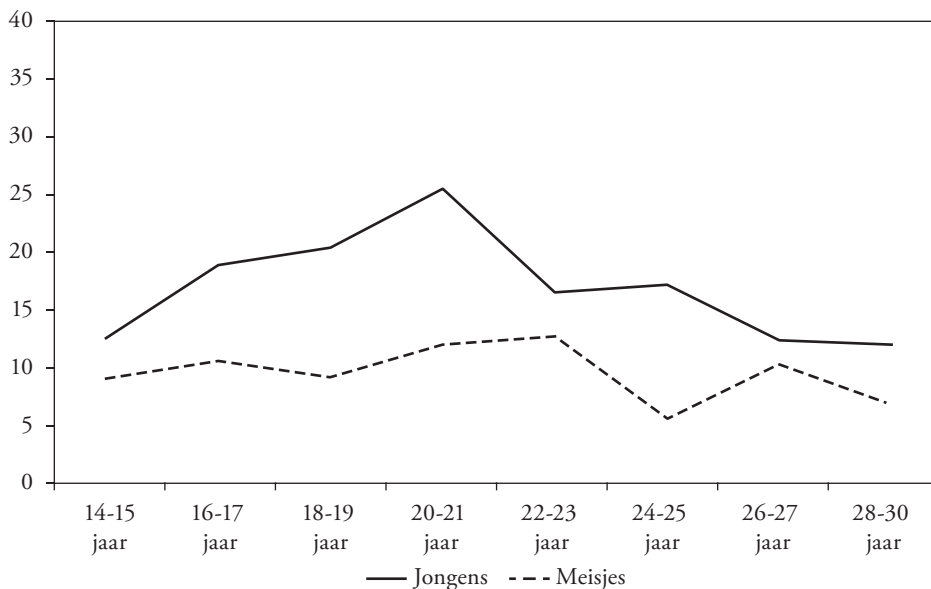
In een laatste stap wordt ook het slachtofferschap zoals bevraagd binnen de Veiligheidsmonitor 2008 opgesplitst, zowel per geslacht als per leeftijd. Dit wordt samengevat in de drie figuren (5.12, 5.13 en 5.14), respectievelijk voor het slachtofferschap van 'lichamelijk geweld', 'bedreiging met lichamelijk geweld' en 'lastiggevallen om seksuele reden'. Aangezien eerder al werd aangehaald dat het slachtofferschap van 'diefstal met bedreiging/geweld' niet alleen relatief laag ligt, maar bovendien geen verschillen vertoont per geslacht, wordt dit hier even achterwege gelaten. De grafieken met betrekking tot de overige drie vormen van slachtofferschap bevestigen verder wat reeds op basis van de bivariate verdeling met respectievelijk leeftijd en geslacht kon worden afgeleid. Bij de jongensgroep ligt het slachtofferschap van zowel 'lichamelijk geweld' als 'bedreiging met lichamelijk geweld' aanzienlijk hoger dan bij de meisjes, en dit doorheen (met één uitzondering bij 'lichamelijk geweld') alle leeftijdscategorieën. De grafiek met betrekking tot het slachtofferschap van 'lastiggevallen om seksuele reden' lijkt evenwel een spiegelbeeld: hier observeren we aanzienlijk hogere percentages slachtoffers bij de meisjes in vergelijking met de jongensgroep, en dit opnieuw voor alle leeftijdscategorieën.

Figuur 5.12. Percentage slachtoffers 'lichamelijk geweld', per geslacht en leeftijd.

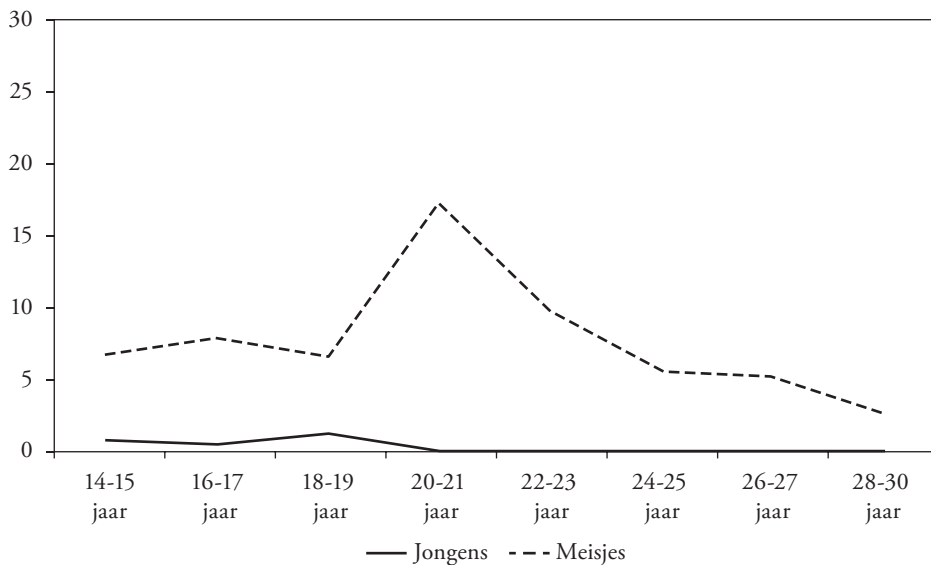
Bron: Veiligheidsmonitor 2008.

Figuur 5.13. Percentage slachtoffers 'bedreiging met lichamelijk geweld', per geslacht en leeftijd.

Bron: Veiligheidsmonitor 2008.

Figuur 5.14. Percentage slachtoffers 'lastiggevalen om seksuele reden', per geslacht en leeftijd.

Bron: Veiligheidsmonitor 2008.

✓ Daders en slachtoffers: heteroog of homogeen?

Een laatste stap die we willen zetten, is het nagaan van de link tussen dader- en slachtofferschap. Vanuit een maatschappelijke en strafrechtelijke visie worden beide categorieën vaak apart behandeld, en ook in het criminologische onderzoek worden dader- en slachtofferschap traditioneel afzonderlijk bestudeerd. De veranderende benadering van delinquentie als 'routineactiviteit' liet toe om de gescheiden inzichten op dadermotivatie en het risico op slachtofferschap te integreren in een meer algemene benadering, gericht op criminele *gebeurtenissen*.¹⁸ Theorieën die focussen op 'biopsychosociale' oorzaken van delinquent gedrag gaan immers vaak voorbij aan de beslissende rol van situationele en uitlokkende factoren bij het ontstaan van criminaliteit.¹⁹ Studies vanaf de jaren negentig hebben aangetoond dat er wel degelijk een verband bestaat tussen daderschap en slachtofferschap: daders van delinquent gedrag worden relatief gezien ook vaker het slachtoffer van dergelijk gedrag.²⁰ Ook in de voorgaande delen van dit boek kan een dergelijke evolutie onderscheiden worden. Traditionele verklaringen en theorieën hadden voornamelijk aandacht voor eerder statische factoren in de verklaring van delinquent gedrag. Meer recente theorieën nemen ook dynamische factoren op, waarbij 'gelegenheid' en specifieke situationele aspecten de verklaring voor delinquentie versterken. Zeker met betrekking tot geweldgerelateerde feiten laat een dergelijke benadering meer ruimte voor het interactionele aspect bij het ontstaan ervan. Bij deze feiten is er immers inherent sprake van een concrete dader én een concreet slachtoffer. Bovendien vallen beide 'rollen' niet steeds duidelijk te onderscheiden. Met name bij fysiek geweld is het onderscheid tussen dader en slachtoffer vaak ook gebaseerd op 'geluk', op het verschil in fysieke kracht, ... In wat volgt gaan we in dat opzicht na in welke mate jongeren die aangeven dat ze wel eens een wapen bij zich dragen, en jongeren die wel eens fysiek geweld plegen, al dan niet een grotere kans lopen om het slachtoffer te worden van respectievelijk een bedreiging met een wapen en fysiek geweld.

Om het mogelijke verband tussen dader- en slachtofferschap te bepalen, werden de variabelen gedichotomiseerd (ja/nee) en in een kruistabel samengebracht. Naast de effectieve aantallen in elke cel, wordt ook telkens het verwachte aantal berekend. Dat is het aantal respondenten dat in die cel verwacht wordt wanneer er geen samenhang zou zijn tussen 'daderschap' en 'slachtofferschap'. Hoe groter het verschil tussen het effectieve aantal en het verwachte aantal, hoe meer uitgesproken het verband tussen beide variabelen is.

Deze tabellen laten uitgesproken verschillen zien tussen de verwachte en de effectieve aantallen. Om te bepalen in welke mate deze verschillen ook significant zijn (en we met andere woorden ook kunnen besluiten dat daders effectief vaker het slachtoffer worden dan niet-daders), wordt in de onderstaande tabellen de chi-kwadraat (X^2) en

odds ratio berekend, wat een indicatie geeft van de verhouding tussen daders en niet-daders in de kans om slachtoffer te worden.

Tabel 5.10. Kruistabel daderschap wapendracht en slachtofferschap bedreiging met wapen.

		Geen slachtoffer	Slachtoffer	Totaal
Geen dader	Aantal	3411	115	3526
	Verwachte aantal	3377,7	148,3	3526
Dader	Aantal	51	37	88
	Verwachte aantal	84,3	3,7	88
Totaal	Aantal	3462	152	3614

Tabel 5.11. Kruistabel slachtofferschap en daderschap fysiek geweld.

		Geen slachtoffer	Slachtoffer	Totaal
Geen dader	Aantal	3336	140	3476
	Verwachte aantal	3309,7	166,3	3476
Dader	Aantal	107	33	140
	Verwachte aantal	133,3	6,7	140
Totaal	Aantal	3443	173	3616

Tabel 5.12. X^2 en odds ratio van daderschap en slachtofferschap.

	X^2	Odds ratio
Wapendracht/bedreiging met wapen	320,5***	21,52
Fysiek geweld	112,8***	7,35

*** $p < 0,001$

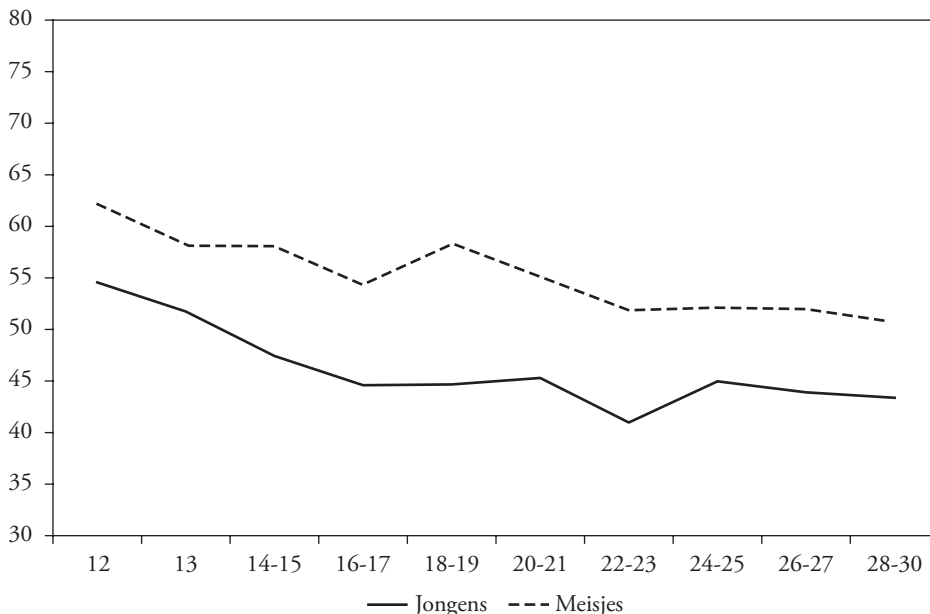
De X^2 -test toont aan dat er voor beide feiten een sterke en significante samenhang gevonden kan worden. Op basis van de odds ratio's kunnen we daarenboven concluderen dat jongeren die aangeven dat ze minstens eenmaal een wapen bij zich droegen 21,52 keer meer kans hebben om zelf bedreigd te zijn met een wapen dan respondenten die nooit een wapen bij zich droegen. Daders van fysiek geweld hebben 7,35 keer meer kans om ook het slachtoffer van fysiek geweld te worden dan jongeren die zelf geen fysiek geweld hebben gepleegd.

Naast de eerder geformuleerde vaststelling dat daders en slachtoffers dezelfde 'sociale karakteristieken' (wat betreft leeftijd en geslacht) hebben, blijkt er ook op het individuele niveau een duidelijke relatie te bestaan tussen dader- en slachtofferschap: jongeren die aangeven dat ze een wapen bij zich gedragen hebben of fysiek geweld gepleegd

hebben, zijn tegelijkertijd ook vaker het slachtoffer van deze delicten geworden dan jongeren die deze delicten niet gepleegd hebben.

5.2.3 Onveiligheidsgevoelens

Figuur 5.15. Evolutie van het onveiligheidsgevoel per leeftijd en geslacht (gemiddelde scores op de schaal).

Bron: JOP-monitor 2.

Naast het daderschap en het slachtofferschap van objectieve onveiligheid is het ook nuttig om stil te staan bij de subjectieve component van onveiligheid, met name de beleving van onveiligheid bij jongeren. In zowel de JOP-monitor als de Veiligheidsmonitor wordt de onveiligheidsbeleving (bij jongeren) bevraagd. Een belangrijke nuance is echter dat de bevraging van dit onveiligheidsgevoel fundamenteel verschillend is tussen enerzijds de JOP-monitor en anderzijds de Veiligheidsmonitor. De resultaten die we in wat volgt beschrijven, kunnen dus niet zonder meer vergeleken, laat staan gelijkgesteld worden.

Het onveiligheidsgevoel wordt in de JOP-monitor bevraagd aan de hand van een schaal bestaande uit acht items die peilen naar de beleving van onveiligheid.²¹ Bovendien kunnen de drie componenten van het onveiligheidsgevoel – de cognitieve, affectieve en gedragsmatige dimensie – geïdentificeerd worden. Voor elk van de acht uitspraken moesten de respondenten aangeven in welke mate ze er al dan niet akkoord mee gingen,

gaande van ‘helemaal niet akkoord’ tot ‘helemaal akkoord’. Hoewel de afzonderlijke frequentieverdelingen van de verschillende items op zich ook een bepaalde relevantie bezitten, gaat onze interesse hier veeleer uit naar het achterliggende theoretische construct – het onveiligheidsgevoel. Aan de hand van een factoranalyse blijkt dat er inderdaad sprake is van een achterliggend construct. Dit laat toe om de antwoorden op de verschillende items samen te tellen en zo de nieuwe, latente variabele ‘onveiligheidsgevoelens’ te creëren.

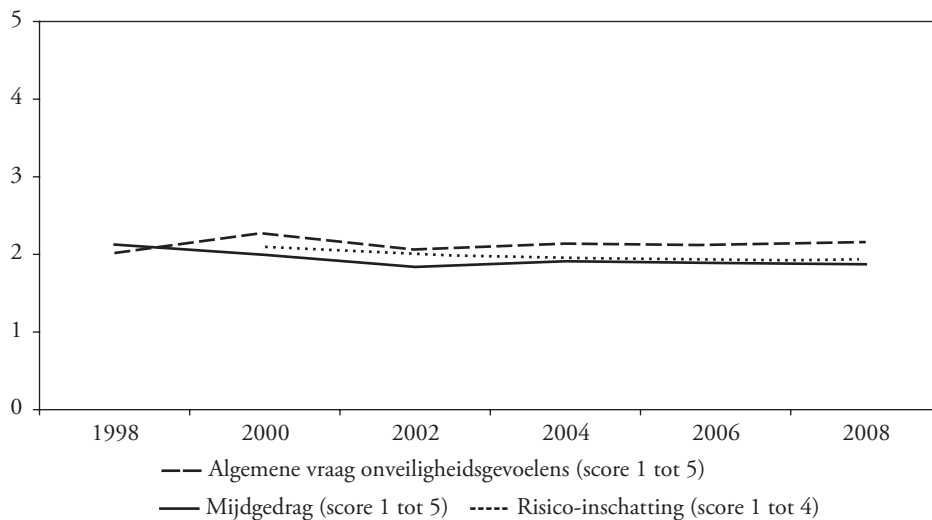
Figuur 5.15 toont aan dat de gemiddelde score op de schaal die peilt naar onveiligheidsgevoelens zowel bij jongens als bij meisjes geleidelijk afneemt doorheen de verschillende leeftijdsgroepen. Met het ouder worden lijken jongeren zich dus progressief minder onveilig te voelen. Deze daling doet zich vooral tussen twaalf en vijftien jaar voor, erna is er eerder sprake van een stabilisering. Bovendien blijkt dat op alle bevroegde leeftijden meisjes zich onveiliger voelen dan jongens.

Ook de Veiligheidsmonitor brengt het onveiligheidsgevoel in beeld, zij het op een fundamenteel andere manier. In de betreffende module is een algemene vraag naar het onveiligheidsgevoel (‘Gebeurt het dat u zich onveilig voelt?’) opgenomen, naast een schaal rond ‘mijddgedrag’ op basis van vier items (met vijf antwoordcategorieën: ‘altijd’, ‘vaak’, ‘soms’, ‘zelden’ en ‘nooit’), en een schaal – opnieuw op basis van vier items – die de subjectieve ‘risico-inschatting’ op slachtofferschap van vier misdrijven (‘inbraak waarbij iets gestolen wordt’, ‘lichamelijk geweld of dreiging met lichamelijk geweld’, ‘diefstal zonder geweld of dreiging’, en ‘een misdrijf in het verkeer’) meet met vier antwoordcategorieën gaande van ‘heel groot risico’ tot ‘heel klein risico’. In zekere zin kan men stellen dat de algemene vraag eerder de affectieve of emotionele component van de beleving van onveiligheid vat. De vragen naar mijddgedrag leunen logischerwijs aan bij de gedragsmatige component, en de vragen naar de risico-inschatting op slachtofferschap vertegenwoordigen eerder de cognitieve component van onveiligheidsbeleving. Op basis van een factoranalyse werd voor beide laatste schalen, mijddgedrag en risico-inschatting, een nieuwe variabele (somscore teruggebracht op de oorspronkelijke schaal) geconstrueerd.

Figuur 5.16 laat zien dat het onveiligheidsgevoel zoals gemeten in de Veiligheidsmonitor, zowel met betrekking tot de cognitieve, affectieve als gedragsmatige component, sedert de afname in 1998 niet meteen een duidelijke stijging of daling vertoont. Meer zelfs, de gemiddelde scores op de algemene vraag, de vragen naar mijddgedrag en de vragen naar risico-inschatting vertonen een opvallend vlak verloop tussen 1998 en 2008. Wanneer met betrekking tot de afname van de Veiligheidsmonitor in 2008 het verschil tussen jongens en meisjes van naderbij bekeken wordt (figuur 5.17), dan zien we een bevestiging van de literatuur: zowel voor de algemene vraag naar onveiligheidsgevoelens, als voor de samengestelde scores voor mijddgedrag en risico-inschatting, zien we dat de gemiddelde score bij de meisjes significant hoger ligt dan bij de jongens.

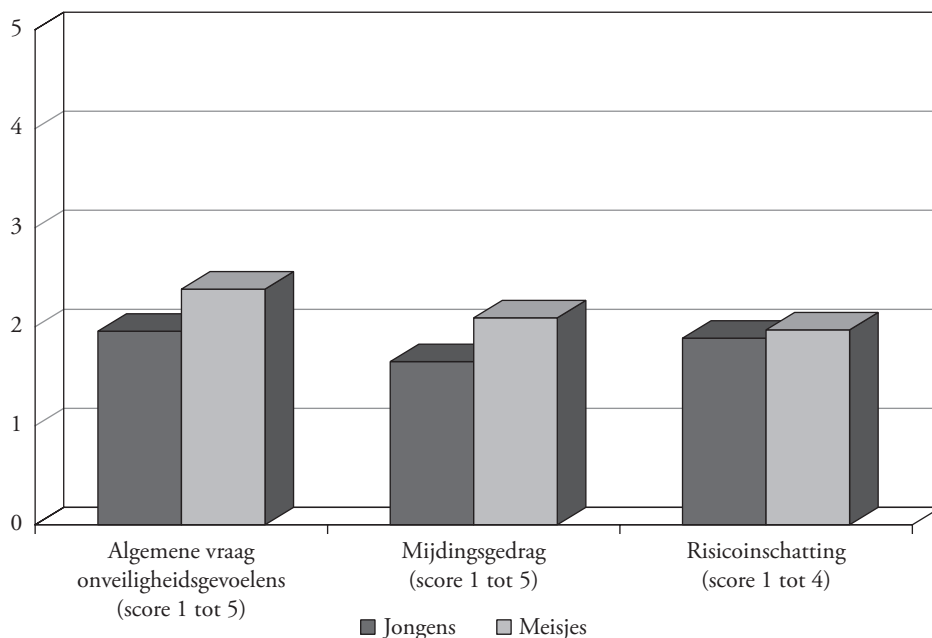

Figuur 5.16. Gemiddelde score op de algemene vraag naar onveiligheidsgevoelens, de schaal voor mijdgedrag en de schaal voor risico-inschatting.

Bron: Veiligheidsmonitor 1998-2008.

Figuur 5.17. Gemiddelde score op de algemene vraag naar onveiligheidsgevoelens, de schaal voor mijdgedrag en de schaal voor risico-inschatting, per geslacht

Bron: Veiligheidsmonitor 2008.

5.3 Welke jongeren zijn dader of slachtoffer van geweld?

In deze paragraaf wordt nagegaan hoe jongeren verschillen in hun ervaringen met geweld. Hier gaan we met andere woorden nog een stap verder in onze analyses. Terwijl de voorgaande paragrafen voornamelijk beperkt bleven tot meer algemene en beschrijvende bevindingen van de prevalentie van dader- en slachtofferschap en het onveiligheidsgevoel, en de verdeling van beide fenomenen onder jongeren op basis van leeftijd en geslacht, willen we in dit gedeelte op zoek gaan naar risicofactoren van zowel dader- als slachtofferschap op het individuele niveau. Het is met andere woorden onze bedoeling om die factoren bloot te leggen die de kans op daderschap en slachtofferschap van geweld verhogen of beperken. Hiervoor maken we gebruik van de data verkregen via de tweede JOP-monitor.

In het algemeen kiezen we ervoor om te werken met de leeftijdsgroep van 14-tot 25-jarigen. Alhoewel deze leeftijdsgroep vaak als een homogene groep wordt beschouwd, heeft het geen betoog dat deze categorie jongeren omvat die zich op heel verschillende momenten in hun levensloop bevinden. Zo bevat deze leeftijdsgroep niet alleen jongeren die naar het secundair onderwijs gaan en nog thuis wonen, maar ook jongeren die hoger onderwijs volgen (en eventueel op kot zitten) of jongeren die niet meer schoolgaand zijn, werken, zelfstandig wonen en getrouwd zijn. Het feit dat binnen deze leeftijdscategorie individuen met zeer verschillende leefwerelden opgenomen zijn, kan mogelijk de relatieve impact van bepaalde variabelen beïnvloeden.

5.3.1 *Voorspellende factoren van daderschap*

In eerste instantie wordt nagegaan in hoeverre een aantal factoren het daderschap van fysiek geweld en/of wapendracht kunnen voorspellen. Omwille van de afhankelijke variabelen en de relatief kleine aantallen van daders, hebben we ervoor gekozen om beide geweldsgerelateerde feiten, met name het plegen van fysiek geweld en het al dan niet bij zich dragen van een wapen tijdens het afgelopen jaar, samen te nemen en een nieuwe variabele te construeren. Hierdoor komen in de ene groep die respondenten die geen van beide geweldsgerelateerde feiten hebben gemeld; in de andere groep komen dan diegenen die minstens één van beide bevraagde feiten gepleegd hebben. Door het dichotome karakter van de afhankelijke variabele werken we in wat volgt met een meervoudige logistische regressie. Er zullen verschillende sets van variabelen in de analyse mee opgenomen worden, waarvan verwacht kan worden dat ze als risicofactor voor gewelddadig gedrag fungeren.

Tabel 5.13. Percentage al dan niet dader van geweldgerelateerde feiten bij 14- tot 25-jarigen (JOP-monitor 2).

Geen dader (N = 2262)	92,9
Dader van één feit (N = 146)	6,0
Dader van twee feiten (N = 27)	1,1

Zoals reeds aangehaald wordt deze variabele gehercodeerd en worden de laatste twee categorieën samengenomen. Hierdoor creëren we een nieuwe variabele ‘al dan niet dader van een geweldgerelateerd feit’, bestaande uit twee groepen: de niet-plegers (N = 2262, 92,9%) en de plegers (N = 173, 7,1%).

Op basis van de literatuuranalyse eerder in dit boek werden een aantal variabelen geselecteerd.²² Die worden opgenomen in de multivariate analyses om de mogelijke invloed ervan op het al dan niet daderschap van geweldgerelateerde feiten na te gaan. De variabelen zullen niet tegelijkertijd ingebracht worden; we kiezen daarentegen voor een stapsgewijze opname van verschillende blokken van variabelen. Deze manier van werken laat toe om de relatieve belangrijkheid van elk blok bloot te leggen. Hierdoor krijgen we niet enkel een zicht op de vraag welke variabelen al dan niet daderschap voorspellen, maar ook de relatieve kracht waarmee de betreffende variabelen hierin slagen.

✓ Achtergrondvariabelen

In eerste instantie wordt een blok met traditionele sociodemografische indicatoren opgenomen. Geslacht (man versus vrouw), leeftijd, onderwijsvorm/opleidingsniveau, een welvaartsindicator²³ en de verstedelijkingsgraad van de woonomgeving²⁴ behoren tot dit verklaringsblok.

✓ Gezinsgerelateerde variabelen

Een tweede groep omvat de gezinsgerelateerde variabelen. Een eerste variabele die we opnemen is objectief van aard en verwijst naar de familiale situatie en of de ouders al dan niet gescheiden zijn. In de literatuur wordt dit vaak als een belangrijke stressfactor in het leven van jongeren genoemd. Daarnaast worden ook een aantal meer subjectieve variabelen opgenomen, zoals de responsiviteit van de moeder en de vader, en de mate van opvolging door de ouders. Het is belangrijk hierbij te vermelden dat het telkens gaat om de perceptie van de jongere zelf, en niet om een ‘objectieve’ maat.

Er wordt met andere woorden aan de jongeren gevraagd om de relatie met hun vader en moeder te beoordelen en de mate waarin zij controle door hun ouders ervaren.

✓ Vrijtijdsbesteding en peergerelateerde variabelen

Ook aan de peergroup wordt een belangrijke rol toegedicht in het ontstaan van delinquent gedrag bij jongeren. Peers nemen tijdens de adolescentie in toenemende mate een centrale plaats in de leefwereld van jongeren in. Zoals in het literatuurgedeelte reeds aan bod kwam, kennen verschillende theorieën een cruciale plaats toe aan de peergroup in het ontstaan van delinquent gedrag tijdens de adolescentie.

De vrijtijdsbesteding van de jongere, een variabele die sterk samenhangt met de peergroup, kan ook een belangrijke invloed op het ouderschap uitoefenen. In de JOP-monitor kregen de respondenten een lijst van meer dan twintig activiteiten voorgelegd waarbij ze moesten aangeven hoe frequent ze deze uitoefenden (gaande van 'nooit' tot 'elke dag'). Een factoranalyse gaf aan dat vijf vrijetijdspatronen geïdentificeerd konden worden. Twee ervan nemen we op in deze analyses. Een eerste is een 'uitgaansgericht vrijetijdspatroon', dat activiteiten zoals op café gaan, naar een fuif gaan en dergelijke omvat. Een tweede betreft een 'digitaal vrijetijdspatroon', dat activiteiten omvat die betrekking hebben op internetgebruik. We gaan ervan uit dat dergelijke jongeren vaker hun (vrije) tijd doorbrengen voor de pc en zich minder buitenshuis begeven.

✓ Schoolgerelateerde variabelen

Een derde belangrijk socialiserend milieu, dat vooral vanuit de sociale bindingen-benadering een centrale rol toegedicht krijgt, is de school. Het schoolse milieu wordt vanuit deze benadering immers gezien als een cruciaal milieu waar het individu al dan niet sociale banden ontwikkelt. Ook hier maken we een opsplitsing tussen objectieve en subjectieve variabelen. Als objectieve indicator wordt schools succes opgenomen, wat geoperationiseerd wordt als 'al dan niet meerdere malen een jaar overgedaan in het secundair'. Als subjectieve indicatoren worden de schoolbeleving en de beleving van de relatie met leerkrachten opgenomen.

✓ Daderschap van andere delicten

Het is interessant om na te gaan of delinquent gedrag een 'contaminerend' effect heeft, en of met andere woorden daderschap van eigendomsgelateerde delicten ook als een voorspeller fungeert voor het stellen van de hier opgenomen geweldgerelateerde feiten.

✓ Zelfbeeld

Deze variabele bevindt zich meer op het psychologische niveau en is een indicator van het persoonlijke zelfwaardegevoel van het individu. Ook deze variabele wordt veelvuldig in verband gebracht met ouderschap. Over de richting van het verband bestaat evenwel geen eenduidigheid.

Tabel 5.14. Stapsgewijze logistische regressie, al dan niet dader van een geweldgerelateerd delict.

Factoren	Exp (B) Model 1	Exp (B) Model 2	Exp (B) Model 3	Exp (B) Model 4
Leeftijd	0,965	0,953	0,967	0,904
Geslacht (ref. cat. man)	0,199***	0,219***	0,175***	0,153***
Onderwijsvorm/opleidingsniveau (ref. cat. bso)				
aso	0,316***	0,273***	0,290***	0,293***
tso	0,680	0,606*	0,721	0,551
Verstedelijkingsgraad (ref. cat. stedelijke buurt)	1,38	1,51	1,58	1,48
Welvaartsindicator	1,05	1,05	1,34	1,28
Daderschap eigendomsdelict(en) (ref. cat. geen dader)	4,42***	4,21***	4,14***	2,95***
Responsiviteit moeder		0,986**	0,990	0,985*
Responsiviteit vader		1,01	0,995	0,998
Opvolging door ouders		0,998	1,00	0,996
Gezinssituatie (ref. cat. ouders niet gescheiden)		0,683	0,714	0,812
Schools succes (ref. cat. maximaal één keer gebist)			1,38	2,04
Schoolbeleving			0,995	0,991
Relatie met leerkrachten			1,01	1,01
Digitaal vrijetijdspatroon				0,713*
Uitgaansgericht vrijetijdspatroon				1,55**
Zelfwaardegevoel				0,979*
Nagelkerke R	0,212	0,222	0,237	0,272

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$

Als de resultaten in tabel 5.14 bekeken worden, dan blijkt bij de achtergrondvariabelen geslacht een sterke 'voorspeller' te zijn. Zelfs wanneer rekening wordt gehouden met alle andere variabelen in het model, hebben mannen een aanzienlijk grotere kans

om geweldgerelateerde feiten te plegen dan vrouwen. Wat de (genoten) onderwijsvorm betreft, blijkt enkel dat jongeren uit het aso minder vaak feiten plegen dan jongeren uit het bso. De andere achtergrondvariabelen (leeftijd, woonbuurt en welvaart) blijken geen significante voorspellers te zijn. Daders van een eigendomsdelict hebben een grotere kans om geweldgerelateerde feiten te plegen, al vermindert de voorspellende kracht van deze variabele wanneer in het laatste model de variabelen met betrekking tot vrijetijdsbesteding geïntegreerd worden.

Opvallend is dat de twee volgende modellen, waarin respectievelijk gezins- en schoolgerelateerde variabelen opgenomen zijn, slechts in zeer beperkte mate de verklarende kracht van het model verhogen. Enkel de relatie met de moeder – een slechtere relatie voorspelt (in beperkte mate) ouderschap – blijkt significant te zijn. De andere gezinsvariabelen en de drie schoolgerelateerde variabelen hebben echter geen voorspellende waarde.²⁵

De variabelen met betrekking tot vrijetijdsbesteding blijken daarentegen wel belangrijke voorspellers van delinquent gedrag te zijn, en dit in de richting zoals verwacht werd. Hoe frequenter jongeren uitgaan en met vrienden optrekken, hoe groter de kans dat ze geweldgerelateerde feiten plegen. Jongeren die daarentegen aangeven dat ze frequent op het internet surfen (en dus wellicht vaker thuis zijn) blijken een lagere kans te hebben op delinquent gedrag. Ook het zelfwaardegevoel blijkt tot slot significant te zijn, waarbij een lager zelfwaardegevoel samenhangt met een grotere kans op ouderschap.

Samenvattend kunnen we stellen dat het geslacht van de jongeren (man), de genoten onderwijsvorm (bso in vergelijking met aso), hun eventueel ouderschap van eigendomsdelicten, en een uitgaansgerichte vrijetijdsrelatie een belangrijke voorspellende kracht hebben op het stellen van geweldgerelateerde feiten (fysieke geweldpleging of het dragen van een wapen). Ook andere factoren zoals de relatie met de moeder, een digitaal vrijetijdspatroon en het gevoel van zelfwaarde van de jongeren spelen een, zij het eerder beperkte, rol.

Aangezien de leeftijdsgroep van de 14- tot 25-jarigen vaak ten onrechte als een homogene groep wordt beschouwd ('de jeugd', 'de jongeren'), werden de bovenstaande analyses een tweede maal uitgevoerd, dit keer met een opsplitsing tussen de 14- tot 18-jarigen enerzijds en de 19- tot 25-jarigen anderzijds. Bij de 19- tot 25-jarigen worden de twee variabelen die een subjectieve inschatting van de relatie met leerkrachten en met de school in het algemeen meten uit de analyses weggelaten. Deze groep bevat immers een groot aantal jongeren die geen onderwijs meer volgen en die bijgevolg deze vragen ook niet hebben ingevuld. 'Genoten onderwijsvorm' en 'schools succes' werden daarentegen wel bevestigd bij de jongeren die geen onderwijs meer volgen, en worden bijgevolg ook opgenomen in het model.

Tabel 5.15. Logistische regressie, al dan niet dader van een geweldgerelateerd delict, in twee leeftijdsgroepen.

	14-18 jaar Exp (B)	19-25 jaar Exp (B)
Leeftijd	0,982	0,925
Geslacht (ref. cat. man)	0,148***	0,348**
Onderwijsvorm/opleidingsniveau (ref. cat. bso)		
aso	0,431*	0,324**
tso	0,608	0,663
Verstedelijkingsgraad (ref. cat. stedelijke buurt)	1,72	1,25
Welvaartsindicator	0,801	1,25
Daderschap eigendomsdelict(en) (ref. cat. geen dader)	4,40***	3,36***
Responsiviteit moeder	0,983*	0,997
Responsiviteit vader	1,01	0,988
Opvolging door ouders	0,996	0,985*
Gezinssituatie (ref. cat. ouders niet gescheiden)	0,973	0,462 (p = 0,062)
Schools succes (ref. cat. maximaal één keer gebist)	0,874	2,18 (p = 0,09)
Schoolbeleving	0,990	/
Relatie met leerkrachten	1,02	/
Digitaal vrijetijdspatroon	0,698*	0,785
Uitgaansgericht vrijetijdspatroon	1,78**	1,21
Zelfwaardegevoel	0,985	0,998
Nagelkerke R	0,311	0,224

* p < 0,05; ** p < 0,1; *** p < 0,001

In het algemeen zijn er geen uitgesproken verschillen wat betreft de voorspellende variabelen tussen de twee leeftijdsgroepen. Zowel geslacht, onderwijsvorm als daderschap van een eigendomsdelict zijn in beide groepen significante voorspellers. Zowel bij de 14- tot 18-jarigen als bij de 19- tot 25-jarigen blijken mannen, jongeren uit het bso (in vergelijking met het aso) en plegers van een eigendomsdelict een grotere kans te vertonen om geweldgerelateerde feiten te plegen. Toch zijn er ook enkele verschillen tussen beide groepen te vinden. Bij de gezinsfactoren blijkt de relatie met de moeder significant te zijn voor de jongste groep (hoe minder goed de relatie, hoe hoger de kans op geweldgerelateerde feiten). De mate van opvolging door de ouders is dan weer enkel voor de oudste groep van belang (hoe sterker de opvolging door de ouders, hoe lager de kans op geweldgerelateerde feiten). De schoolgerelateerde variabelen blijken geen invloed uit te oefenen. Bij de vrijetijdsvariabelen is ook weer een verschil terug te vinden. In de jongste groep fungeert een meer uitgaansgericht patroon als voorspeller

voor geweldgerelateerde feiten, terwijl jongeren die een meer digitaal patroon rapporteren een lagere kans hebben om dergelijke feiten te plegen. Beide vrijetijdspatronen blijken echter niet significant te zijn voor de oudste leeftijdsgroep.

5.3.2 *Voorspellende factoren van slachtofferschap*

Bij de keuze van de op te nemen verklarende variabelen laten we ons ook hier grotendeels leiden door de voorafgaande literatuuranalyse. Aangezien onderzoek naar risicofactoren van slachtofferschap bij jongeren vrijwel onbestaand is (zeker in vergelijking met het onderzoek naar voorspellende factoren van ouderschap) krijgen ook variabelen uit de brede leefwereld van jongeren een plaats in het model.²⁶ Wat de geselecteerde variabelen betreft, opteren we ervoor om met dezelfde indicatoren te werken als bij ouderschap, met één uitzondering: waar misschien verwacht zou worden dat we 'slachtofferschap van een eigendomsdelict' als onafhankelijke variabele invoeren, opteren we hier voor het ouderschap van geweldgerelateerde feiten. Deze keuze wordt ingegeven door de bovenstaande bevindingen dat dader- en slachtofferschap vrij sterk samen lijken te hangen. Via deze analyse kunnen we vervolgens nagaan in welke mate dit verband blijft bestaan wanneer een brede reeks van andere variabelen mee getoetst wordt.

Zoals op basis van de beschrijvende analyses verwacht kon worden, blijkt geslacht een belangrijke voorspeller te zijn: jongens lopen een grotere kans op slachtofferschap van een persoonsdelict dan meisjes. Ook leeftijd is significant: hoe ouder, hoe groter de kans op slachtofferschap. Wat de onderwijsvorm betreft, blijken jongeren uit het bso een grotere kans te hebben dan jongeren uit het aso. Dit effect is wel niet meer significant na controle voor de vrijetijdsvARIABLEN en het zelfwaardegevoel. Uit verdere analyses (niet mee opgenomen) blijkt dat het oorspronkelijke effect van de onderwijsvorm kan worden toegeschreven aan een verschil in zelfwaardegevoel. Jongeren uit het bso blijken een significant minder positief zelfwaardegevoel te rapporteren dan jongeren uit het aso. Jongeren die als dader bij geweldgerelateerde feiten betrokken zijn, blijken ook na controle op de andere variabelen, een (veel) grotere kans te hebben om zelf slachtoffer van een dergelijk delict te worden. Ook dit effect verkleint enigszins na inbreng van de vrijetijdsvARIABLEN, maar blijft sterk aanwezig.

Tabel 5.16. Percentage al dan niet slachtoffer van een geweldgerelateerd delict, bij 14- tot 25-jarigen (JOP-monitor 2).

	%
Geen slachtoffer (N = 2165)	90,0
Slachtoffer één geweldgerelateerd delict (N = 212)	8,8
Slachtoffer twee geweldgerelateerde delicten (N = 29)	1,2

Tabel 5.17. Stapsgewijze logistische regressie, al dan niet slachtoffer van een geweldgerelateerd delict.

Factoren	Exp (B) Model 1	Exp (B) Model 2	Exp (B) Model 3	Exp (B) Model 4
Leeftijd	1,052*	1,06*	1,13**	1,04*
Geslacht (ref. cat. man)	0,360***	0,370***	0,296***	0,233***
Onderwijsvorm/opleidingsniveau (ref. cat. bso)				
aso	0,586**	0,609*	0,562*	0,616
tso	0,762	0,710	0,712	0,821
Verstedelijkingsgraad (ref. cat. stedelijke buurt)	0,879	0,864	0,932	0,949
Welvaartsindicator	1,08	1,08	1,04	1,15
Daderschap geweldgerelateerde feiten (ref. cat. geen dader)	5,87***	5,78***	3,74***	3,06***
Responsiviteit moeder		0,996	1,01	1,01
Responsiviteit vader		0,996	0,993	0,993
Opvolging door ouders		1,01	1,01	1,01
Gezinssituatie (ref. cat. ouders nog samen)		0,911	0,648	0,500*
Schools succes (ref. cat. maximaal één keer gebist)			1,18	1,06
Relatie met leerkrachten			1,01	1,01
Schoolbeleving			0,987	0,990
Digitaal vrijetijdspatroon				0,995
Uitgaansgericht vrijetijdspatroon				1,93***
Zelfwaardegevoel				0,976**
Nagelkerke R	0,155	0,154	0,155	0,233

* $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p > .001$

Net zoals bij de analyses voor het daderschap, blijken ook hier de gezins- en schoolge-relateerde variabelen geen significante voorspellers van de kans op slachtofferschap te zijn. Opvallend is wel dat de gezinssituatie significant blijkt te worden na inbreng van de vrijetijdsvariabelen en het zelfwaardegevoel. Deze laatste groep variabelen blijkt bovendien wel een relatief belangrijke meerwaarde te bieden om de kans op slachtofferschap van een persoonsdelict te voorspellen. Jongeren met een meer uitgaansgericht vrijetijdspatroon hebben een grotere kans om slachtoffer te worden (het andere patroon blijkt niet significant) en ook een lager zelfwaardegevoel hangt samen met een hogere kans op slachtofferschap.

Naar analogie met de analyses voor daderschap, wordt ook hier een opsplitsing in twee leeftijdsgroepen gemaakt. Wat de verdeling tussen slachtoffers en niet-slachtoffers betreft, geeft dit de volgende resultaten (tabel 5.18).

Tabel 5.18. Percentage slachtoffers en niet-slachtoffers, in twee leeftijdsgroepen.

	Geen slachtoffer	Slachtoffer
14-18 jaar	91,3 (N = 1077)	8,7 (N = 103)
19-25 jaar	88,7 (N = 1087)	11,3 (N = 138)

Er vallen enkele verschillen vast te stellen wat betreft de voorspellende factoren van de kans op slachtofferschap van een persoonsdelict tussen enerzijds 14- tot 18-jarigen en anderzijds 19- tot 25-jarigen. Zowel geslacht als leeftijd blijken gelijkaardige effecten te hebben, al lijkt de voorspellende waarde van geslacht sterker in de jongste leeftijdsgroep. De genderkloof is hier, zelfs na controle op de andere variabelen, met andere woorden meer uitgesproken dan in de oudste groep. Daderschap van een persoonsdelict is in beide groepen een voorspeller van slachtofferschap, maar dit effect speelt veel sterker bij de 19- tot 25-jarigen, waar daders van een persoonsdelict tien keer meer kans hebben om slachtoffer te worden dan niet-plegers. Dit is een sterk en zeer opvallend verband, maar verklaringen voor dit opmerkelijke effect zijn niet onmiddellijk beschikbaar.

Bij de gezinsvariabelen blijkt er een tegengesteld effect uit te gaan van de mate van ouderlijke opvolging: terwijl een sterkere opvolging door de ouders bij de 14- tot 18-jarigen met een iets hogere kans op slachtofferschap samenhangt, voorspelt dit bij de oudere leeftijdsgroep juist een iets lagere kans op slachtofferschap. Daarnaast blijkt ook dat in deze oudste groep het hebben van gescheiden ouders de kans om slachtoffer te worden voorspelt. Het voorspellend effect van een uitgaansgericht vrijetijdspatroon in beide groepen is analoog: hoe frequenter jongeren uitgaan en met vrienden rondhangen, hoe groter de kans om slachtoffer van een persoonsdelict te worden. Het effect van het zelfwaardegevoel is tot slot eveneens in beide groepen gelijkaardig (hoewel het in de oudste groep net geen significant effect is): slachtofferschap van een persoonsdelict hangt bij beide groepen samen met een lager zelfwaardegevoel.

Tabel 5.19. Logistische regressie, al dan niet slachtoffer van een geweldgerelateerd delict, in twee leeftijdsgroepen.

	14-18 jaar Exp (B)	19-25 jaar Exp (B)
Leeftijd	0,142*	0,864*
Geslacht (ref. cat. man)	0,177***	0,447**
Onderwijsvorm/opleidingsniveau (ref. cat. bso)		
aso	0,589	0,913
tso	1,06	0,891
Verstedelijkingsgraad (ref. cat. stedelijke buurt)	1,35	0,854
Welvaartsindicator	1,01	1,19 (p = ,10)
Daderschap geweldgerelateerde feiten (ref. cat. geen dader)	1,97*	10,47***
Responsiviteit moeder	0,999	1,01
Responsiviteit vader	0,997	0,998
Opvolging door ouders	1,02*	0,984*
Gezinssituatie (ref. cat. ouders niet gescheiden)	1,05	0,428*
Schools succes (ref. cat. maximaal één keer gebist)	2,05	1,34
Schoolbeleving	1,01	/
Relatie met leerkrachten	1,01	/
Digitaal vrijetijdspatroon	1,06	0,896
Uitgaansgericht vrijetijdspatroon	1,73***	1,59***
Zelfwaardegevoel	0,966**	0,985 (p = 0,065)
Nagelkerke R	0,259	0,257

* p < 0,05; ** p < 0,01; *** p < 0,001

5.4 Conclusie

Samenvattend kunnen we stellen dat, wat de beschrijvende analyses betreft, het daderschap van geweldgerelateerde feiten duidelijke overeenkomsten vertoont met de literatuur en ander (internationaal) zelfrapportageonderzoek: op basis van de JOP-monitor zien we dat het aantal Vlaamse jongeren – en dat zijn in hoofdzaak jongens – dat zich engageert in geweldgerelateerde feiten ('fysiek geweld' en 'wapendracht') zeer beperkt blijft. Uitgezet per leeftijd valt vervolgens op – en ook dit komt overeen met de literatuur – dat er zich een piek voordoet rond de leeftijd van 16-17 jaar voor 'fysiek' geweld'. Voor wapendracht ligt deze leeftijdspiek wat later. Ook het slachtofferschap van geweldgerelateerde feiten blijft onder jongeren in Vlaanderen relatief

beperkt. Wanneer echter wordt opgesplitst per geslacht en leeftijd, dan valt niettemin op dat het slachtofferschap van bepaalde geweldgerelateerde delicten – bijvoorbeeld ‘bedreiging met lichamelijk geweld’ – voor specifieke groepen – andermaal de jongensgroep, in de leeftijdscategorie 18-21 jaar – een stuk hoger ligt dan de ‘gemiddelde’ cijfers. Het feit dat hogere prevalenties van zowel daderschap als slachtofferschap zich concentreren binnen dezelfde categorieën van geslacht en leeftijd (jongens, 16-21 jaar), komt overeen met het in de literatuur geformuleerde verband tussen daderschap en slachtofferschap.²⁷ Dit wordt overigens op basis van de analyses van de JOP-monitor minstens ten dele bevestigd.

Het onderzoek op basis van secundaire analyses van de JOP-monitor, laat zich het best samenvatten aan de hand van de in de literatuur aan bod gekomen grote verklarende blokken.

De verklarende variabelen die in de secundaire analyses werden opgenomen, bevonden zich hoofdzakelijk op het niveau van het gezin en de school- en peercontext.²⁸ Uit de analyses blijkt dat wat de gezinsvariabelen betreft enkel de relatie met de moeder van belang is: een slechtere relatie met de moeder hangt samen met een hogere kans op delinquent gedrag. Of de ouders al dan niet gescheiden zijn is, in tegenstelling tot wat men misschien zou verwachten, van geen belang. Opvallend is ook dat de mate van opvolging door de ouders niet significant blijkt, hoewel dat op basis van de bespreking van de relevante theorieën en eerder onderzoek wel kon worden verwacht.

De schoolgerelateerde variabelen krijgen in criminologische theorievorming en onderzoek vaak een belangrijke rol toegekend als risicofactor, maar blijken op basis van deze analyses niet significant samen te hangen met geweldgerelateerde feiten. Geen van de opgenomen factoren – schoolbeleving, relatie met leerkrachten en schools falen – vertoont een relatie met het stellen van geweldgerelateerd gedrag. Een mogelijke verklaring hiervoor kan liggen in het ontbreken van factoren op het niveau van de school zelf. Variabelen die peilen naar de schoolcultuur, het schoolklimaat, enzovoort zijn niet beschikbaar, maar kunnen potentieel wel een belangrijke verklaring bieden voor verschillen in de kans op delinquentie.

De opgenomen peergroepgerelateerde factoren ten slotte (hier ingevuld als vrijetijdsbesteding) helpen wel om de kans op daderschap te voorspellen. Zoals kon worden verwacht, bleek inderdaad dat jongeren die frequenter uitgaan en samenkomen met vrienden in de publieke ruimte een grotere kans hebben om geweldgerelateerd gedrag te stellen. Jongeren die daarentegen eerder een vrijetijdspatroon hebben dat zich vooral binnenshuis afspeelt (digitaal vrijetijdspatroon) hebben een lagere kans op delinquent gedrag. Het feit dat geweld veeleer in groep wordt gepleegd en vooral lijkt voor te komen tijdens ‘risicovolle vrijetijdsbestedingen’, wordt door de bovenstaande analyses enigszins bevestigd. Bovendien wordt gesuggereerd dat deze factoren vooral

belangrijk zijn bij de leeftijdsgebonden delinquentie tijdens de adolescentie. Het feit dat de invloed van een uitgaansgericht vrijetijdspatroon in deze studie enkel bij de 14- tot 18-jarigen significant is, kan hierdoor verklaard worden.

Rest ons een laatste punt, wat meteen de brug slaat met het volgende hoofdstuk van dit boek. Het empirisch onderzoek en de secundaire analyses in dit deel hebben zich georiënteerd op een onderzoekstraditie met een belangrijke kwantificerende inslag. Alhoewel we overtuigd zijn van het belang en de plaats van dergelijke kwantitatieve benaderingen, stuit zo'n benadering op een aantal plaatsen ook op de grenzen van een kwantitatief paradigma. Bij het formuleren van de conclusies van dit hoofdstuk komen meermaals vragen naar voren die neigen naar een eerder kwalitatieve benadering van het thema. Men kan zich in dat opzicht terecht afvragen of het wel gezond is om bijna exclusief naar cijfers en statistieken te verwijzen om meer inzicht te verwerven in complexe fenomenen en concepten zoals delinquentie, geweld en onveiligheid. Binnen de sociaalwetenschappelijke methodologie heeft men het wat dat betreft al langer over de meerwaarde van triangulatie of multi-method-benaderingen. In het volgende hoofdstuk laten we in dat opzicht de jongeren zelf aan het woord: we staan stil bij de inhoud en betekenis die jongeren zelf geven aan geweld, en hun beleving en ervaringen met geweld.

